

Diagnoza Lokalnych Zagrożeń Społecznych

Cieszyń – 2010

Wykonawca:

Studio Diagnozy i Profilaktyki
30-126 Kraków
ul. G. Zapolskiej 38
tel. (12) 638-02-82

Spis treści	
Rozdział I - Metryka Cieszyńska	3
Rynek alkoholowy	3
Skala problemów społecznych	3
Stan zasobów w sferze rozwiązywania problemów społecznych	8
Działania profilaktyczne dla dzieci i młodzieży	11
Rozdział II - Lokalne zagrożenia społeczne w grupie dorosłych mieszkańców	15
Grupa badawcza	15
Cel badania	15
Podstawowe problemy społeczne w opinii mieszkańców Cieszyńska	15
Spożywanie alkoholu oraz związane z nim inne problemy społeczne	17
Narkotyki w środowisku lokalnym	25
Przemoc	28
Rozdział III - Problemy społeczne w środowisku dzieci i młodzieży	34
Grupa badawcza	34
Cel badania	34
Dzieci i młodzież a substancje psychoaktywne	34
Spożywanie alkoholu wśród dzieci i młodzieży	36
Palenie papierosów	43
Zachowania związane z zażywaniem narkotyków	45
Dzieci i młodzież a zachowania przemocowe	55
Rozdział IV - Badanie punktów sprzedaży alkoholu	64
Grupa badawcza	64
Cel badania	64
Wyniki badania	64
Wnioski	73

2

Rozdział I - Metryka Cieszyńska

Cieszyń jest miastem powiatowym w województwie śląskim, nad rzeką Olzą, na Pogórzu Śląskim. Historyczna stolica Śląska Cieszyńskiego. Miasto leży na granicy z Republiką Czeską i jest siedzibą gminy miejskiej Cieszyń. Powierzchnię 28,69 km². zamieszkuje 35 404 osób.

Rynek alkoholowy

Na terenie Cieszyńska podmioty gospodarcze prowadzą sprzedaż napojów alkoholowych (2009 rok):

- do spożycia poza miejscem sprzedaży – 71 punktów sprzedaży, w tym 54 punkty sprzedaży napojów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 18%,
- do spożycia w miejscu sprzedaży – 101 punktów sprzedaży, w tym 70 punktów sprzedaży napojów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 18%.

Skala problemów społecznych

Poniżej przedstawiamy statystyki związane z poszczególnymi problemami społecznymi. Dane pochodzą z 2009 roku.

a) nadużywanie alkoholu

- 58 wniosków o skierowanie na leczenie odwykowe złożone do KRPA (dla porównania: 158 wniosków w 2007 roku, 102 wnioski w 2008 roku)
- 182 osoby zakłócały porządek publiczny (69 osób w 2007 roku, 154 osoby w 2008 roku)
- 99 osób prowadziło pojazdy na drodze publicznej w stanie nietrzeźwości (111 osób w 2007 roku, 73 osoby w 2008 roku)
- 19 osób prowadziło pojazdy na drodze publicznej po użyciu alkoholu (14 osób w 2007 roku, 10 osób w 2008 roku)

3

- 2 wypadki drogowe spowodowane przez nietrzeźwych kierowców – 4 rannych (5 wypadków w 2007 roku, 5 wypadków w 2008 roku)
- 9 osób podejmowało czynności zawodowe pod wpływem alkoholu (4 osoby w 2007 roku, 2 osoby w 2008 roku)
- przestępstwa kryminalne ogółem – 1105 (1154 przestępstwa w 2007 roku, 1207 przestępstw w 2008 roku)
- czyny karalne popełnione przez nieletnich – 131 (160 w 2007 roku, 128 w 2008 roku)
- 233 osoby pełnoletnie zatrzymane do wytrzeźwienia (222 osoby w 2007 roku, 222 osoby w 2008 roku)
- 54 osoby nieletnie odwiezione do domów rodzinnych (118 osób w 2007 roku, 106 osób w 2008 roku)
- 148 osób nietrzeźwych przewiezionych przez Policję do Izby Wyrzeźwień w Bielsku-Białej (214 osób w 2007 roku, 198 osób w 2008 roku)

b) wykroczenia związane ze spożyciem alkoholu – Straż Miejska

- ujawniono 432 wykroczenia w 2009 roku (dla porównania: 495 wykroczeń w 2007 roku, 340 wykroczeń w 2008 roku)
- 188 dotyczyło spożywania alkoholu w miejscach zabronionych (231 w 2007 roku, 107 w 2008 roku)
- 139 dotyczyło dopuszczenia się wybryku nieobyczajnego pod wpływem alkoholu w miejscu publicznym (140 w 2007 roku, 135 w 2008 roku)
- 105 dotyczyło zakłócania porządku publicznego (124 w 2007 roku, 98 w 2008 roku)

c) przemoc domowa

- liczba interwencji – 3119 (dla porównania: 2930 interwencji w 2007 roku, 3049 interwencji w 2008 roku)
- dotyczące przemocy w rodzinie – 74 (141 w 2007 roku, 82 w 2008 roku)
- liczba ofiar w rodzinie – 109, w tym 67 kobiet, 5 mężczyzn, 24 małoletnich do 13 roku życia oraz 13 nieletnich w przedziale 13-18 lat (w 2007 roku: 247 ofiar, w tym 134 kobiety, 7 mężczyzn, 67 małoletnich do 13 roku życia i 39 nieletnich w

4

- przedziale 13-18 lat; w 2008 roku – 174 ofiary, w tym 87 kobiet, 5 mężczyzn, 54 małoletnich do 13 roku życia i 28 nieletnich w przedziale wieku 13-18 lat)
- liczba sprawców – **74** osób, w tym **5** kobiet i **69** mężczyzn (w 2007 roku: 141 sprawców, w tym 4 kobiety i 137 mężczyzn; w 2008 roku: 82 sprawców, w tym 4 kobiety i 78 mężczyzn)
 - liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu – **45** osób, w tym **2** kobiety i **43** mężczyzn (w 2008 roku: 76 sprawców pod wpływem alkoholu, w tym 4 kobiety i 72 mężczyzn)

d) łamanie prawa

- kradzież z włamaniem – **125** (dla porównania: 95 w 2007 roku, 162 w 2008 roku)
- fizyczne i psychiczne znęcanie się nad rodziną – **18** (15 w 2007 roku, 19 w 2008 roku)
- pobicie – **9** (13 w 2007 roku, 13 w 2008 roku)
- uszkodzenie mienia – **53** (53 w 2007 roku, 56 w 2008 roku)
- kradzież mienia – **264** (254 w 2007 roku, 327 w 2008 roku)
- inne – **636** (724 w 2007 roku, 630 w 2008 roku)

Z powyższych zestawień wynika, że zarówno problem nadużywania alkoholu, jak i przemocy w rodzinie jest obecny w Cieszynie. Istnieją jednak ośrodki i instytucje, oferujące specjalistyczną pomoc, z której mogą korzystać osoby z problemami alkoholowymi i są nimi:

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

- ❖ Działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w roku 2009:
 - odbyło się **13** ogólnych posiedzeń,
 - odbyło się **14** posiedzeń zespołu prowadzącego rozmowy interwencyjno – motywacyjne,
 - przeprowadzono **39** rozmów,

- otrzymano **58** wniosków o podjęcie działań w stosunku do osób nadużywających alkoholu;
- skierowano **37** osób na badanie przez biegłych sądowych,
- Skierowano **60** wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego
- przeprowadzono **40** kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych,
- wydano **73** postanowienia opiniujące lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych, w tym **14** dotyczących jednorazowych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz **59** dotyczących zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych do spożycia w miejscu lub poza miejscem sprzedaży.

Punkt Konsultacyjno - Interwencyjny

- ❖ W związku z procedurą „Niebieskich Kart” w 2009 roku podjęto współpracę i sporządzono ogółem **144** wnioski i skierowania, w tym:
 - **35** skierowano do Ośrodków Pomocy Społecznej
 - **12** do Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
 - **10** do placówek Służby Zdrowia
 - **13** do placówek szkolno – wychowawczych
 - **11** do sądów i prokuratury
 - **28** do organizacji
 - **19** do Policji
 - **20** – inne

- ❖ Punkt Konsultacyjno – Informacyjny Przeciw Przemocy w Rodzinie udzielił wsparcia **137** rodzinom, w tym **49** rodzinom z problemem alkoholowym.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

- ❖ MOPS udzielił pomocy w 2009 roku **1264** rodzinom (w rodzinach tych żyło łącznie **3515** osób), w tym **64** rodzinom korzystającym ze świadczeń z powodu problemów uzależnień (**61** rodzin – alkoholizm, **3** osoby – narkomania).
- ❖ MOPS udzielił w 2009 roku świadczeń pieniężnych dla **1135** osób, pomocy w formie pracy socjalnej dla **1264** rodzin (w tym wyłącznie w formie pracy socjalnej – **466** rodzinom) oraz innych świadczeń niepieniężnych dla **906** osób. W większości przypadków podstawą do udzielenia pomocy było równocześnie kilka przesłanek. Głównymi powodami przyznania pomocy społecznej było:
 - ubóstwo – **818** rodzin
 - bezrobocie – **768** rodzin
 - długotrwała i ciężka choroba – **301** rodzin
 - niepełnosprawność – **300** rodzin
 - bezradność opiekunów - wychowawcza – **188** rodzin
 - bezdomność – **74** osoby
 - potrzeba ochrony macierzyństwa – **65** rodzin
 - alkoholizm – **61** rodzin
 - trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego – **11** osób
 - przemoc w rodzinie – **7** rodzin
 - narkomania – **3** osoby

Szkolenia, w których uczestniczyli pracownicy KRPA oraz MOPS:

- ❖ Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
 - a. 2009 rok - szkolenia:
 - *Studio Profilaktyki Społecznej,*
 - *Przeciwdziałanie narkomanii, nowe środki nowe spojrzenie – zadania GKRPA i OPS w zakresie tworzenia Zespołów Interdyscyplinarnych,*
 - *Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – rola i zadania samorządów,*

❖ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

- a. 2009 rok - szkolenia:
 - *Przemoc wobec osób starszych i niepełnosprawnych,*
 - *Mediacja rodzinna,*
 - *Trening zastępowania agresji Arnolda Goldsteina,*
 - *Rodzina zastępcza dla dzieci bez przyszłości,*
 - *Odzyskać dziecko,*
 - *Rola ochrony prawnej w przeciwdziałaniu przemocy,*

Stan zasobów w sferze rozwiązywania problemów społecznych

Na terenie Cieszyna działają instytucje, do których mogą zgłosić się osoby z problemem uzależnienia oraz istnieją miejsca związane z profilaktyką, leczeniem uzależnień, a także zajęciami alternatywnymi:

Instytucje publiczne:

- **Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych**
Komisja podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu. W ramach Komisji prowadzony jest także pierwszy kontakt z osobą nadużywającą napojów alkoholowych, bądź uzależnioną od alkoholu, pierwszy kontakt z osobami współuzależnionymi, członkami rodzin osób kierowanych do KRPA, informowanie o możliwościach pomocy, udzielanie wsparcia oraz kierowanie do innych służb publicznych.
- **Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej**
Do zadań Ośrodka należy tworzenie i koordynowanie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; organizowanie programów profilaktycznych, m.in. Szkoły Wczesnej Profilaktyki. Ponadto

Ośrodek tworzy i koordynuje Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii oraz udziela pomocy osobom uzależnionym od środków psychoaktywnych.

- **Poradnia Zdrowia Psychicznego**

Poradnia świadczy następujące usługi: konsultacje i leczenie; poradnictwo psychologiczne, psychoterapię indywidualną oraz diagnostykę psychologiczną.

- **Komenda Powiatowa Policji**

Do zadań Komendy należy organizowanie czynności patrolowych i interwencyjnych, motywowanie osób uzależnionych do podjęcia leczenia odwykowego, udzielanie wsparcia rodzinom z problemem alkoholowym, kierowanie wniosków do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o podjęcie działań wobec osób nadużywających alkoholu, a także podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień. Zadaniem Komendy jest również zwalczanie przestępczości, w tym przestępczości narkotykowej.

- **Grupy Samopomocowe**

Na terenie Cieszyńska działają grupy samopomocowe AA dla osób uzależnionych, grupy samopomocowe dla osób współuzależnionych oraz jedna grupa dla dorosłych dzieci alkoholików DDA. Zadaniem grup samopomocowych jest m. in. udzielanie wzajemnego wsparcia w utrzymaniu abstynencji.

- **Poradnia Pedagogiczno – Psychologiczna**

Poradnia udziela pomocy pedagogiczno-psychologicznej dzieciom i młodzieży.

- **Izba Wyrznięć w Bielsku-Białej**

Izba zapewnia kompleksową opiekę nad osobami w stanie nietrzeźwości, doprowadzonymi i przyjeżdżającymi na pobyt.

- **Biblioteka Miejska Oddział dla Dzieci**

Biblioteka organizuje zajęcia o charakterze biblioterapeutycznym oraz prowadzi działania informacyjne i edukacyjne z zakresu profilaktyki uzależnień

- **Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji**

Ośrodek organizuje zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży.

- **Straż Miejska**

Do jej zakresu działań należy: organizowanie czynności patrolowych i interwencyjnych oraz podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień w ramach Gminnego Programu Poprawy Bezpieczeństwa „Bezpieczny Cieszyń”.

Organizacje pozarządowe:

- **Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Być Razem”**

Centrum Profilaktyki Edukacji i Terapii „Kontakt” świadczy pomoc psychologiczną, prawną i terapeutyczną dla osób i rodzin z problemem alkoholowym; organizuje szkolenia i treningi dla dzieci i młodzieży, a także organizuje czas wolny dla dzieci w ramach pracowni terapii zajęciowej. Hostel „Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse” zapewnia schronienie, wsparcie emocjonalne i rzeczowe, pomoc prawną, psychologiczną i socjalną dla ofiar, świadków i sprawców przemocy. Działa również telefon zaufania.

Centrum Edukacji Socjalnej prowadzi działalność edukacyjną, zapewnia schronienie, posiłki, pomoc medyczną, psychologiczną, prawną i zawodową osobom uzależnionym.

- **„Teen Challenge” Chrześcijańska Misja Społeczna**

Hostel zapewnia nocleg, wyżywienie, odpowiednie warunki socjalno – bytowe, organizuje grupy wsparcia, pomoc psychologiczną, terapię grupową, grupy samopomocowe przeznaczone dla pełnoletnich mężczyzn.

Punkt Konsultacyjny ds. Narkomanii prowadzi działania edukacyjne, promuje zdrowie psychiczne i zdrowy styl życia, kieruje działania do dzieci i młodzieży eksperymentującej z narkotykami.

- **Towarzystwo Przyjaciół Dzieci**

Towarzystwo prowadzi zajęcia dla dzieci ze szkół podstawowych i gimnazjalnych, często z rodzin dysfunkcyjnych o niskim statusie materialnym, które chcą w sposób aktywny spędzać wolny czas. Celem Towarzystwa jest nauczenie dzieci podejmowania odpowiednich decyzji, przestrzegania norm społecznych, współpracy w grupie i samodzielności. Towarzystwo organizuje zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z wykorzystaniem elementów programów profilaktycznych oraz prowadzi zajęcia, które służą rozwijaniu zainteresowań u dzieci i młodzieży.

- **Cieszyńskie Stowarzyszenie Klub Abstynentów „Familia”**

Organizacja świadczy pomoc osobom uzależnionym i współuzależnionym oraz prowadzi telefon trzeźwości.

Działania profilaktyczne dla dzieci i młodzieży

W Cieszyńce działa siedem świetlic, w których pracuje 21 wychowawców. Z zajęć organizowanych przez świetlice korzysta 202 dzieci. Na terenie miasta prowadzone są również oddziaływania profilaktyczne dla dzieci i młodzieży. Zajęcia z zakresu uzależnień i zagrożeń społecznych prowadzone są nie tylko dla samych uczniów, ale też dla grona pedagogicznego.

W 2007 roku w ramach szkolnych programów profilaktycznych odbyła się XII Szkoła Wczesnej Profilaktyki, w ramach której organizowane były warsztaty – m.in. „Rodzina, jako najważniejsze miejsce gdzie kształtuje się poczucie własnej wartości”, warsztat rozwoju osobistego, „Podróż do krainy wyobraźni” – arteterapia dla dzieci w wieku przedszkolnym, „Blisko i bezpiecznie” – warsztat na rzecz programów profilaktycznych dla dzieci

przedszkolnych w zakresie nadużyć seksualnych, „Mediacja w pracy z rodziną”. Ponadto zrealizowano w 2007 roku następujące programy:

- „Przyjaciele Zippiego” – program profilaktyczny skierowany do przedszkolaków, który uczy dzieci jak rozpoznawać własne uczucia, jak o nich rozmawiać, jak nawiązywać i utrzymywać przyjaźnie, jak radzić sobie z samotnością i odrzuceniem, jak rozwiązywać konflikty, jak przepraszać, jak prosić o pomoc, jak radzić sobie ze zmianą i stratą, także czyjaś śmiercią, jak adoptować się do nowych sytuacji i jak pomagać innym,
- „Relacje, Komunikacja, Narkotyki, Człowiek w kryzysie” - program profilaktyczny skierowany do uczniów klas gimnazjalnych.

W programach profilaktycznych realizowanych w szkołach wzięło udział 1955 uczniów oraz 13 nauczycieli. W 2007 roku podjęto działania edukacyjno – informacyjne skierowane do dzieci i młodzieży ze Środowiskowych Ognisk Wychowawczych Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, które dotyczyły profilaktyki narkomanii. W tych pozaszkolnych, środowiskowych programach profilaktycznych uczestniczyło 130 uczniów.

W 2008 roku w ramach szkolnych programów profilaktycznych odbyła się XIII Szkoła Wczesnej Profilaktyki, w ramach której organizowane były warsztaty – m.in. „Walka ze stresem”, „Zaakceptować samego siebie”, „Ekonomia społeczna szansą dla młodych”, „Drama – w pół drogi pomiędzy ciałem, a emocjami”, „Muzyka i ruch”, „Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu”. Ponadto w 2008 roku zrealizowano następujące programy:

- „Cukierki”- program profilaktyczny dotyczący uzależnień skierowany do nauczycieli nauczania zintegrowanego,
- „Przyjaciele Zippiego” – program profilaktyczny skierowany do przedszkolaków,
- „Relacje, Komunikacja, Narkotyki, Człowiek w kryzysie” - program profilaktyczny skierowany do uczniów klas gimnazjalnych,
- „Intymnie – Blisko – Bezpiecznie” – program profilaktyczny dotyczący przemocy seksualnej skierowany do nauczycieli.

W programach profilaktycznych realizowanych w szkołach wzięło udział 740 uczniów oraz 23 nauczycieli. W 2008 roku podjęto działania edukacyjno – informacyjne skierowane do dzieci i młodzieży ze Środowiskowych Ognisk Wychowawczych Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, które dotyczyły profilaktyki narkomanii oraz zrealizowano program opiekuńczo – wychowawczy z elementami programów profilaktycznych skierowany do dzieci i młodzieży ze środowisk rodzinnych objętych działaniami Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W tych pozaszkolnych, środowiskowych programach profilaktycznych uczestniczyło 150 uczniów.

W 2009 roku w ramach szkolnych programów profilaktycznych odbyła się XIV Szkoła Wczesnej Profilaktyki, w ramach której organizowane były warsztaty –m.in. „Jak sobie radzić z agresją w szkole”, „Bawię się w sieci bezpiecznie”, „Przemoc – to mój lęk”, „Korzenie i skrzydła” – warsztat psychologiczny, „STOP Cyberprzemocy”. Ponadto w 2009 roku zrealizowano programy:

- „Magiczne kryształy” - program profilaktyczny dotyczący uzależnień skierowany do nauczycieli nauczania zintegrowanego,
- „Intymnie – Blisko – Bezpiecznie” – program profilaktyczny dotyczący przemocy seksualnej skierowany do nauczycieli,
- „Cyberprzemoc” – program profilaktyczny dotyczący przemocy Internetowej skierowany do uczniów klas gimnazjalnych,
- Treningi dla uczniów cieszyńskich gimnazjów – warsztaty adaptacyjne, treningi asertywności, wzmacniania poczucia własnej wartości, trening twórczości i kreatywnego myślenia, trening rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami.

W programach profilaktycznych realizowanych w szkołach wzięło udział 540 uczniów oraz 21 nauczycieli. W 2009 roku podjęto środowiskowy program profilaktyczny obejmujący zajęcia z komunikacji interpersonalnej, rozwiązywania problemów rówieśniczych, profilaktyki uzależnień i promocji zdrowego stylu życia. Zrealizowano ponadto programy:

- „Bawię się w sieci bezpiecznie”,
- „Stop Cyberprzemocy”

- „Bezpieczny Internet”.

W tych pozaszkolnych, środowiskowych programach profilaktycznych uczestniczyło 191 uczniów oraz 12 nauczycieli.

Ponadto w Cieszynie odbywają się pozalekcyjne zajęcia sportowe współorganizowane w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. W 2007 roku uczestniczyło w takich zajęciach 951 dzieci, w 2008 roku – 219 dzieci, a w 2009 roku – 1059 dzieci. Oprócz tego regularnie w okresie wakacyjnym organizowane są kolonie i obozy z programem zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i rodzin z problemem alkoholowym. W 2007 roku na obóz wyjechało 122 dzieci, w 2008 roku - 111 dzieci, a w 2009 roku - 108 dzieci. Ponadto w latach 2007 - 2008 realizowane były programy i przedsięwzięcia profilaktyczne opracowywane i realizowane przez młodzież, skierowane do grup rówieśniczych, jak kluby dyskusyjne, dyskoteki bezalkoholowe, audycje radiowe, w których w 2007 roku uczestniczyło 15 osób, a rok później – 20 osób.

* * *

W Cieszynie występują problemy społeczne związane z nadużywaniem alkoholu, jednak władze lokalne dobrze radzą sobie z ich rozwiązywaniem. Dzięki instytucjom pomocowym oraz ich sprawnemu funkcjonowaniu osoby zagrożone uzależnieniem oraz ich rodziny mają możliwość uzyskania wsparcia i pomocy.

Rozdział II - Lokalne zagrożenia społeczne w grupie dorosłych mieszkańców

Grupa badawcza

W badaniu wzięło udział 150 osób, w tym 92 kobiety i 58 mężczyzn. Wśród respondentów zdecydowana większość badanych mieszkańców Cieszyna miała wykształcenie średnie lub wyższe (85% ogółu badanych). Wykształcenie większości kobiet było wyższe (66% badanych kobiet) oraz średnie (21% badanych kobiet), podczas gdy 5% badanych kobiet miało wykształcenie zawodowe. Wśród mężczyzn również przeważało wykształcenie wyższe (65% badanych mężczyzn) oraz średnie (17% badanych mężczyzn). Ponadto 2% mężczyzn zadeklarowało wykształcenie zawodowe. Średnia wieku respondentów wynosiła 36,6 lat.

Cel badania

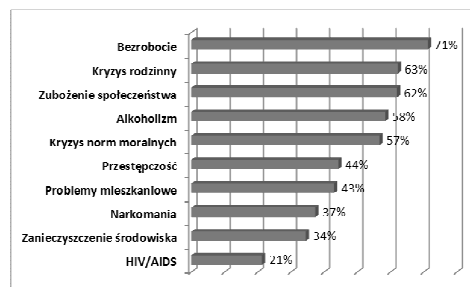
Kwestionariusz ankiety przeprowadzony wśród 150 dorosłych osób w Cieszynie miał na celu zbadanie zagrożeń społecznych w środowisku lokalnym. Odwoływaliśmy się do takich obszarów jak:

- spożywanie alkoholu, uzależnienie od alkoholu, działania władz w tym zakresie;
- przemoc w rodzinie, zachowania agresywne w miejscach publicznych;
- dostępność narkotyków w środowisku.

Podstawowe problemy społeczne w opinii mieszkańców Cieszyna

W pierwszym pytaniu poprosiliśmy o uszeregowanie problemów społecznych od najważniejszego do najmniej ważnego występującego w środowisku lokalnym. Za najważniejszy większość respondentów uznała bezrobocie oraz kryzys rodzinny, a także

związane z bezrobociem zubożenie społeczeństwa, kolejno alkoholizm, kryzys norm moralnych, wzrost przestępczości, problemy mieszkaniowe, następnie narkomanie, natomiast na dalszych pozycjach znalazło się zanieczyszczenie środowiska, a na samych końcu HIV/AIDS. Badani (czterech respondentów) wymieniali ponadto jako ważne problemy społeczne: lokalny szowinizm, nietolerancję, brak zainteresowań oraz beznadzieję.

Wysoka pozycja zjawiska alkoholizmu jednoznacznie wskazuje priorytetowy kierunek działań, jakie powinien podejmować samorząd w ramach profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Kwestie te poruszono również w przeprowadzonych w 2002 r. przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych badaniach „Problemy alkoholowe na tle innych problemów społecznych.” W skali całego kraju na pierwsze miejsce wysuwa się problem bezrobocia, kolejno spadek stopy życiowej, przemoc i agresja na ulicach, picie alkoholu przez młodzież oraz alkoholizm, który przecież tak blisko powiązany jest z pierwszymi problemami. Zubożenie społeczeństwa często występuje z nadużywaniem alkoholu.

Spożywanie alkoholu oraz związane z nim inne problemy społeczne

W Cieszyń problem alkoholizmu pojawia się na czwartym miejscu ważnych problemów społecznych. Zjawisko to jest jednak dość powszechne w całej Polsce.

„Przyjęło się sądzić, że Polacy piją alkohol często, w dużych ilościach. Należałoby więc wnioskować, że istnieje społeczne przyzwolenie, norma, która nie potępia częstego spożywania alkoholu, lecz przeciwnie – czyni je społecznie akceptowalnym wzorem postępowania. Jednak nie potwierdza tego rozkład deklaracji, jaki uzyskaliśmy w trakcie badania. Ponad połowa Polaków (53%) twierdzi, że pije alkohol, ale tylko od czasu do czasu i mając ku temu dobrą okazję. Można to nazwać umiarkowanym stylem picia. Niewielkie grupy badanych deklarują częste (4%) i dosyć częste (7%) wykorzystywanie różnych okazji do napicia się alkoholem. Co szósty respondent (16%) przyznaje, że unika okazji do tego, żeby pić alkohol, a prawie co piąty (19%) deklaruje abstynencję. Warto zauważyć, że pewien normatywny styl picia nie zmienił się od dziesięciu lat, gdyż w badaniu z 1997 roku respondenci odpowiadali bardzo podobnie.”¹

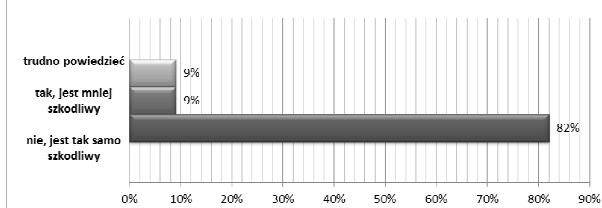
W naszych badaniach interesowało nas kilka zagadnień: jaka jest wiedza i stosunek do alkoholu, czy w środowisku lokalnym występują zagrożenia (bójki, wandalizm) związane z nadmiernym spożywaniem alkoholu, czy respondenci widzą jakieś zmiany związane z alkoholem na przestrzeni ostatnich 10 lat, oraz jak oceniają działania władz związane z tym zagadnieniem.

Na początek zapytaliśmy, czy uważają, że alkohol zawarty w piwie lub winie jest mniej szkodliwy od tego w wódce. 82% osób stwierdziło, że jest tak samo szkodliwy, 9% osób, że jest mniej szkodliwy, a 9% osób nie miało zdania.

Alkohol jest tą samą substancją, bez znaczenia, w jakim napoju się znajduje. Różnice polegają jedynie na procentowej zawartości w poszczególnych trunkach. Opinie stwierdzające, że alkohol w wódce jest bardziej groźny od tego w piwie lub winie może być związany z szybszym wprowadzaniem się w stan upojenia, co związane jest z wypiciem większej ilości czystego alkoholu w mniejszej ilości trunku.

¹ CBOS „Postawy wobec wybranych substancji psychoaktywnych”, 2007r.

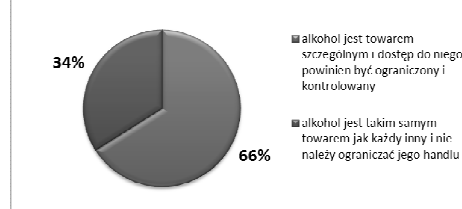
Czy uważasz, że alkohol zawarty w piwie lub winie jest mniej groźny niż ten zawarty w wódce?

Nieznacznie większą świadomość tego zjawiska mają kobiety – aż 82% z nich wie, że alkohol jest tak samo szkodliwy, bez względu na to, w jakim napoju alkoholowym się znajduje. Taką wiedzę posiada 79% mężczyzn.

Zapytaliśmy również o postawę względem dostępności alkoholu. Prosiłymi badanych o określenie, czy uważają, że alkohol jest towarem szczególnym, w związku z czym dostęp do niego powinien być ograniczony i kontrolowany, czy też alkohol jest towarem tak jak każdy inny, i zasady sprzedaży nie powinny być wyjątkowe.

Proszę zaznaczyć właściwą dla siebie opinię

Występuje niewielka rozbieżność co do odpowiedzi w tym pytaniu w zależności od płci. 68% kobiet jest za ograniczeniem sprzedaży alkoholu w stosunku do 63% mężczyzn. Większość badanych osób wskazuje na specyfikę tego towaru, i postuluje za ograniczeniami.

W kolejnym pytaniu zapytaliśmy respondentów, czy oczekują od władz lokalnych działań służących ograniczeniu problemów alkoholowych. Zdecydowana większość (41% osób) respondentów nie ma zdania na ten temat. 29% badanych (43 osoby) oczekuje, że władze lokalne zajmą się rozwiązywaniem problemu nadużywania alkoholu. Podobnie, 30% badanych (45 osób) nie spodziewa się żadnych działań w tym zakresie ze strony lokalnych władz. Wśród najczęściej wymienianych działań, jakie powinny realizować władze lokalne, były: kontrola sprzedaży alkoholu nieletnim i karanie sprzedawców, którzy łamią przepisy, działania profilaktyczne, a także pomoc udzielana uzależnionym i ich rodzinom. Ponadto badani wymieniali legitymowanie młodych osób, prowadzenie monitoringu w miejscach publicznych, prowadzenie edukacji w szkołach, organizowanie młodzieży zajęć w czasie wolnym oraz wysyłanie osób z problemem alkoholowym na przymusowe leczenie. **Podsumowując, większość mieszkańców Cieszyńska nie ma zdania, czy powinno się obarczać władze lokalne obowiązkiem rozwiązywania problemów alkoholowych i oczekiwać działań profilaktycznych w tym zakresie.**

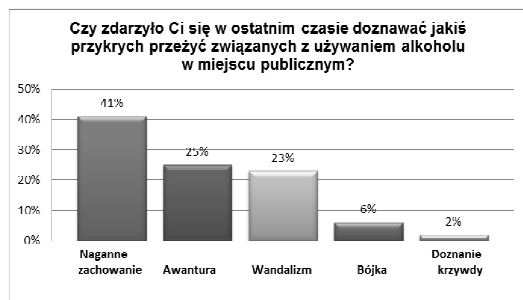
W nawiązaniu do poprzedniego pytania, zbadaliśmy wiedzę respondentów na temat prowadzonych lokalnie działań, które mają na celu przeciwdziałanie i zapobieganie uzależnieniu od alkoholu i narkotyków. Większość badanych (74%) nie posiada wiedzy na ten temat. Wystąpiły znaczne różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie posiadania wiedzy na temat działań służących rozwiązywaniu problemów alkoholowych. Wiedzę o tego typu działaniach posiadają głównie kobiety (32% badanych kobiet w stosunku do 17% badanych mężczyzn). Respondenci, którzy wiedzieli o lokalnych inicjatywach, najczęściej wymieniali poradnie dla uzależnionych, zajęcia profilaktyczne w szkołach, kampanie społeczne oraz działalność różnych stowarzyszeń. Działania władz lokalnych w oczach mieszkańców Cieszyńska polegają przede wszystkim na prowadzeniu poradni dla uzależnionych oraz zajęć profilaktycznych w szkołach. Należałoby więc zwrócić większą uwagę na dostępność i rozpowszechnienie informacji dotyczących innych możliwych działań władz lokalnych w tym zakresie.

Kolejne pytanie dotyczyło spożywania alkoholu (częstotliwości i rodzaju) przez respondentów. Największą popularnością cieszy się wino, które 22 osoby (7,5% odpowiedzi) spożywają kilka razy w miesiącu, a 8 osób (2% odpowiedzi) raz lub kilka razy w tygodniu. Wino jest ponadto wypijane przez jedną osobę codziennie (0,3% odpowiedzi), 19 osób (6% odpowiedzi) raz w miesiącu, a przez 38 badanych (13% odpowiedzi) rzadziej niż raz w miesiącu. Oprócz wina popularne jest wśród mieszkańców również picie piwa - 25 osób (8% odpowiedzi) pije je kilka razy w miesiącu, 5 osób (2% odpowiedzi) – raz w tygodniu, 4 osoby (1% odpowiedzi) – 2-3 razy w tygodniu, 9 osób (3% odpowiedzi) – raz w miesiącu, a 32 osoby (11% odpowiedzi) – rzadziej niż raz w miesiącu. Na następnym miejscu plasują się drinki - 9 osób (3% odpowiedzi) pije je kilka razy w miesiącu, jeden badany (0,3% odpowiedzi) – raz w tygodniu, jeden badany (0,3% odpowiedzi) – 2-3 razy w tygodniu, 6 badanych (2% odpowiedzi) – raz w miesiącu, a 48 ankietowanych (16% odpowiedzi) – rzadziej. Na ostatnim miejscu znajduje się wódka – jedna osoba (0,3% odpowiedzi) spożywa ją kilka razy w miesiącu, 6 osób (2% odpowiedzi) – raz w miesiącu, zaś 47 badanych (16% odpowiedzi) – rzadziej. Ponadto 9 badanych (3% odpowiedzi) przyznało się do okazjonalnego spożywania innego typu alkoholu. Warto podkreślić, że badanie pokazało, że jeśli osoby spożywają alkohol, to niewielki odsetek robi to często. W przeważającej mierze osoby deklarujące spożywanie cięższych trunków, jak drinki czy wódka, spożywały alkohol kilka razy w miesiącu lub rzadziej. Warto zwrócić uwagę, że tylko jedna badana osoba przyznała się do spożywania alkoholu codziennie, zaś 46 badanych (31% badanych) nie spożywa alkoholu w ogóle (26 badanych kobiet oraz 20 badanych mężczyzn).

Jeśli chodzi o preferencje płci, kobiety najczęściej sięgają po wino – 24 badanych (12% odpowiedzi) raz lub kilka razy w miesiącu, oraz piwo – 28 badanych (9% odpowiedzi) raz lub kilka razy w miesiącu. Mniejszym zainteresowaniem cieszą się drinki i wódka. Mężczyźni również najbardziej preferują wino – aż 17 badanych (13% odpowiedzi) deklaruje picie wina raz lub kilka razy w miesiącu. W następnej kolejności występuje piwo, które 16 mężczyzn (13% odpowiedzi) spożywa raz lub kilka razy w miesiącu. Wódka oraz drinki cieszą się nieco mniejszym zainteresowaniem wśród mężczyzn.

Jak widać, mieszkańcy Cieszyńska piją umiarkowanie często. Preferencje uwarunkowane są płciowo. Wydaje się, że problem nadmiernego spożywania alkoholu jest umiarkowany.

Zjawisko nadmiernego spożywania alkoholu może być powiązane z agresywnym zachowaniem i pojawiać się w życiu publicznym w postaci bójek, awantur, pobic czy wulgaryzmów. Zapytaliśmy więc respondentów, czy w ostatnim czasie doświadczali któregoś z tych nieprzyjemnych przeżyć. Ponad jedna trzecia badanych (37%) nie była świadkami ani uczestnikami takich wydarzeń. Natomiast 41% respondentów doświadczyło głośnego i naganego zachowania młodzieży, kolejno 25% osób awantury, 23% osób wandalizmu, 6% osób bójki, i zaledwie 2% osób bezpośredniej krzywdy w postaci kradzieży, pobicia czy wulgaryzmów.

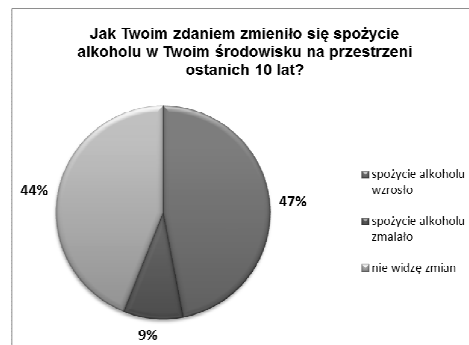

Jak widać, najwięcej nieprzyjemnych doświadczeń respondenci mieli z młodzieżą zachowującą się nieposłuszenie pod wpływem alkoholu. Problemem jest więc nie tylko spożywanie alkoholu przez młodzież, ale również ich naganne zachowanie.

Życie publiczne w Cieszyń jest naznaczone przez dość sporą liczbę wydarzeń prowokowanych przez osoby, które nadużyły alkoholu. Nie są to jednak najczęściej wydarzenia o bardzo dużej szkodliwości.

W badaniu interesowało nas również, czy respondenci zauważyli zmiany w obyczajowości spożywania alkoholu w swoim środowisku, a jeśli tak, czym one mogłyby

być spowodowane. 47% stwierdziło, że zdecydowanie spożycie wzrosło, 44% nie zauważyło zmian na przestrzeni ostatnich 10 lat, a 9% że zmalało.

Występują niewielkie różnice w odpowiedziach w zależności od płci. Kobiety są raczej nieznacznie częściej skłonne zauważać wzrost spożywania alkoholu (tak twierdzi 48% spośród nich, u mężczyzn jest to 46%). Więcej mężczyzn (47%) w stosunku do kobiet (42%) przyznało, że nie zauważa zmian. 10% kobiet oraz 7% mężczyzn zauważa spadek spożywania alkoholu.

Kolejne pytanie dotyczyło widoku osób pijących w miejscach publicznych. Według 27% ankietowanych nic się nie zmieniło w ciągu ostatnich 10 lat, 32% osób twierdzi, że jest ich więcej, natomiast 20,5% osób, że mniej. 20,5% respondentów nie ma zdania na ten temat. Występuje w tym przypadku nieznaczne zróżnicowanie odpowiedzi w zależności od płci. Kobiety nieco częściej niż mężczyźni przyznają, że widok osób pijących w miejscach publicznych zwiększył się (33% badanych kobiet w stosunku do 29% badanych mężczyzn). Mężczyźni nieco częściej deklarują, że nic się nie zmieniło w ciągu ostatnich lat (34% respondentów oraz 22% respondentek). Więcej kobiet (24%) niż mężczyzn (16%) przyznaje, że widok osób pijących alkohol w miejscach publicznych zmniejszył się.

Część badanych zauważa pozytywne zmiany w obyczajowości picia, twierdzi, że spożycie alkoholu zmalało (9% badanych), jak również ilość osób pijących w miejscach publicznych również się zmniejszyła (20,5% badanych). Zapytaliśmy respondentów, co, ich zdaniem, mogło przyczynić się do poprawy sytuacji. Najwięcej osób, bo prawie jedna trzecia badanych, wskazuje na obawę przed utratą pracy (30% badanych) oraz możliwości innych form spędzania czasu wolnego (22% badanych). 16% osób mówi o edukacji informacyjnej społeczeństwa oraz 11% badanych o zubożeniu środowiska. Niewielki odsetek badanych mieszkańców Cieszyń wskazuje na obawę przed odrzuceniem społecznym (8% respondentów) oraz wysoką cenę alkoholu (7% respondentów).

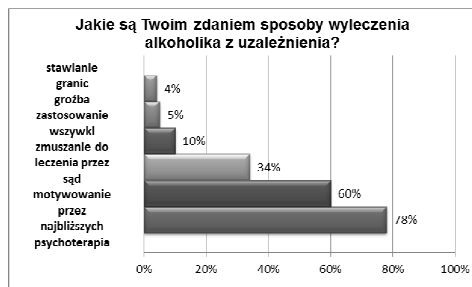
Kolejnym ważnym zagadnieniem poruszonym przez nas w badaniu był problem nadużywania alkoholu. Poprosiliśmy badanych o zdefiniowanie alkoholizmu. Istniała możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi przez jednego badanego. Najwięcej badanych wskazuje na utratę kontroli nad własnym życiem (73% badanych), chorobę, którą można powstrzymać (47% osób) oraz problemy z silną wolą (36% osób). **Takie podejście wskazuje na dużą świadomość i znajomość tematu oraz jest wyrazem empatii i zrozumienia problemu.** 16% badanych mówi o alkoholizmie jako o chorobie nieuleczalnej, a alkoholika utożsamia się z osobą, która pije i będzie piła. Należałoby więc zwrócić szczególną uwagę na edukację w tym zakresie. Alkoholizm z medycznego punktu widzenia jest chorobą, z którą

należy walczyć poprzez specjalistyczną pomoc oraz wsparcie najbliższych. Ta wiedza powinna być dana każdemu, gdyż w każdej rodzinie może pojawić się ten problem.

Pytając o motywację sięgania po alkohol, ujawnił się przede wszystkim jego społeczny oraz psychologiczny wymiar. Istniała możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi przez każdego badanego. W odpowiedziach respondentów dominowały dwa powody: chęć „zapicia” problemów i smutków (73% badanych) oraz chęć wyluzowania się (66% badanych). Kolejnymi powodami były: namowa, presja ze strony znajomych (46% osób) oraz brak możliwości alternatywnego spędzania czasu wolnego (28% osób). 1% respondentów podał również zbyt niską cenę alkoholu, a 4% badanych nie miało zdania.

Zapytaliśmy o sposoby leczenia uzależnienia. Każdy badany mógł zaznaczyć kilka odpowiedzi. 60% badanych wskazało na motywowanie ze strony najbliższych, a następnie na podjęcie leczenia w placówce specjalistycznej (78% badanych). Nieco więcej niż co dziesiąty badany (14%) twierdził, że alkoholik przestanie pić, jeśli będzie chciał, co wskazuje na obojętność i niezrozumienie niewielkiej części mieszkańców wobec problemu alkoholizmu i sugeruje potrzebę wprowadzenia działań informacyjnych w tym zakresie.

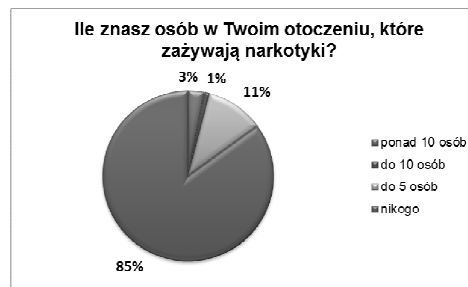

Narkotyki w środowisku lokalnym

Problem narkotyków jest umiarkowany w Cieszyń. Należy jednak zaznaczyć, że zdecydowana większość mieszkańców nigdy nie zażywała narkotyków, a samo zdobycie narkotyków oceniają oni jako trudne, ale możliwe lub stosunkowo łatwe.

Zapytaliśmy naszych respondentów, ile znają osób w swoim otoczeniu, które zażywają narkotyki. 87% kobiet w ogóle nie zna nikogo, kolejno 10% kobiet zna do 5 osób i 3% respondentek – więcej niż 10. Jeśli chodzi o mężczyzn – 83% z nich nie zna nikogo, 14% mężczyzn zna do 5 osób, 1,5% mężczyzn zna do 10 osób, a 1,5% zna ponad 10 osób. Wspólne podliczenie odpowiedzi kobiet i mężczyzn wygląda następująco:

25

Zdecydowana większość badanych (85%) nie zna nikogo, również 12% znających do 10 osób, i 3% znających więcej niż 10 osób to umiarkowany wynik. **Można wnioskować, że zażywanie narkotyków w Cieszyń jest umiarkowanie poważnym problemem społecznym.**

W badaniu tym interesowało nas również, czy respondenci wiedzą, gdzie i u kogo można kupić narkotyki. Zdecydowana większość mieszkańców Cieszyńa nie posiada takiej wiedzy (94% wszystkich badanych). 3% badanych kobiet i 9% badanych mężczyzn wie, gdzie może kupić narkotyki.

W ogólnym przekroju, większość mieszkańców Cieszyńa nie wie, gdzie można zaopatrzyć się w narkotyki. Wśród mieszkańców nie wystąpiło zróżnicowanie na płeć pod względem zażywania narkotyków, o czym świadczą wyniki podsumowujące następne pytanie: „Czy kiedykolwiek zażyłeś narkotyki?”. Do zażycia narkotyku przyznały się dwie kobiety (2% respondentek) oraz jeden mężczyzna (2% respondentów). Trzeba wyraźnie podkreślić, że przyznanie się do używania narkotyków (lub nawet jednorazowej próby) jest w istocie przyznaniem się do czynu karnego w Polsce. Ponadto używanie narkotyków nie jest czymś powszechnie akceptowanym, dlatego można by spodziewać się raczej niewielkiego odsetka odpowiedzi twierdzących. Ogólna tendencja nie jest niepokojąca.

26

W tym miejscu warto odwołać się do sondażu Centrum Badania Opinii Publicznej „Postawy Polaków wobec wybranych substancji psychoaktywnych” z 2007r. Spytano respondentów, czy kiedykolwiek próbowali narkotyków. Podobnie, jak w przypadku Cieszyńa, mało było odpowiedzi „tak” – jedynie 4% (w stosunku do 2% naszych respondentów). Aż 96% populacji w 2007 r. nie próbowało narkotyków. Warto również zwrócić uwagę, że narkotyki używali głównie mężczyźni (6%) i tylko 1% respondentek – odmiennie niż w naszym badaniu, gdzie kobiety i mężczyźni równie często sięgają po narkotyki.

Zapytaliśmy również o dostępność narkotyków w środowisku lokalnym. Odpowiedzi na to pytanie wykazały niewielkie zróżnicowanie ze względu na płeć. Dla kobiet zdobycie narkotyku wydaje się stosunkowo łatwiejszym zadaniem. 20% badanych kobiet deklaruje, że jest zadanie raczej łatwe bądź łatwe. Odsetek respondentów wśród mężczyzn, którzy uznają kupno narkotyku za raczej łatwe bądź łatwe, wynosi 17%. Połowa badanych kobiet i 40% badanych mężczyzn nie posiada wiedzy na ten temat.

27

Tab. 1. Dostępność narkotyków w ocenie dorosłych mieszkańców Cieszyńa.

Czy uważasz, że w Twoim otoczeniu narkotyki jest ...	Kobiety	Mężczyźni
bardzo trudno	0	5%
raczej trudno	4%	3%
trudno, ale jak się zna odpowiednie osoby, to można	26%	35%
raczej łatwo, nie wymaga to dużego wysiłku ani znajomości	19%	14%
łatwo, właściwie każdy może nabyć	1%	3%
nie wiem	50%	40%

Przemoc

„Ogółem 23% dorosłych Polaków deklaruje, że padło ofiarą przemocy. Co dziesiąty (10%) doświadczył agresji na ulicy, ale nie w pobliżu domu, natomiast co czternasty (7%) – w najbliższej okolicy miejsca zamieszkania. W domu z aktami przemocy spotkało się 6% dorosłych. Co dwudziesty (5%) padł ofiarą przemocy w lokalu gastronomicznym – restauracji, kawiarni, na dyskotekę. Mniej liczne grupy doświadczyły agresji w pracy bądź w szkole, w środkach komunikacji lub w jakimś innym miejscu (po 3%). Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety przyznają, że zdarzyło im się paść ofiarą agresji (odpowiednio: 28% i 18%).”

„Większość dorosłych (68%) przyznaje, że w ich domach zdarzają się różnego rodzaju konflikty, sprzeczki lub awantury”.²

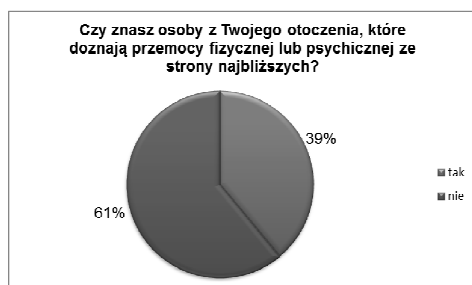
Zbadanie zjawiska przemocy jest dość trudne. Często bowiem ofiary agresji nie przyznają się do tego, co może być spowodowane, między innymi, racjonalizacją, usprawiedliwianiem sprawców, obwinianiem siebie. Przemoc, zarówno ta fizyczna, jak i psychiczna, są zjawiskiem dość powszechnym w polskiej społeczności, o czym świadczą wyniki CBOS cytowane wyżej.

² CBOS „Przemoc i konflikty w domu”, 2009r.

28

W naszym badaniu interesowało nas przede wszystkim zbadanie zjawiska przemocy w rodzinie i stosowaniu jej w stosunku do dzieci, oraz skala zjawiska w Cieszyń.

Na początek zapytaliśmy respondentów, czy znają osoby, które doświadczają przemocy, zarówno fizycznej, jak i psychicznej ze strony najbliższych. Odpowiedzi są dość porównywalne, choć nieznacznie przeważają osoby, które nie znają takich osób (61%) w porównaniu do osób, które znają osoby doświadczające przemocy (39%). Wystąpiły znaczne różnice między płciami – 41% kobiet oraz 36% mężczyzn zna takie rodziny.

Skala zjawiska przemocy zdaje się być dość poważna, jeśli weźmie się pod uwagę, że istnieją osoby, które doświadczają przemocy, natomiast nikt o tym nie wie. Przemoc w rodzinie jest poważnym problemem społecznym, jak widać obecnym również w Cieszyń.

W związku z powyższym zbadaliśmy, czy respondenci wiedzą, gdzie należy się zgłosić, do kogo udać, jeśli mają wiadomość o osobie, która jest ofiarą przemocy. Zdecydowana większość badanych - 71%, posiada taką wiedzę, pozostałe 29% należało poddać edukacji w tej kwestii. Nie istnieją wahania co do płci; taki sam procent kobiet (70%) i mężczyzn (71%) posiada wiedzę na ten temat.

Rysuje się obraz społeczności bardzo dobrze poinformowanej. Warto ponadto dodać, iż do sprawnego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego nie wystarczy

sama wiedza, lecz również działanie. Deklaracja o znajomości osób i instytucji nie jest równoznaczna z podjęciem działania na rzecz ofiary przemocy.

Interesowała nas również postawa badanych względem przemocy. Zapytaliśmy, czy istnieją jakieś specjalne okoliczności, warunki, które mogłyby usprawiedliwiać stosowanie przemocy. Zdecydowana większość zaprzeczyła temu stwierdzeniu (87%), 10% badanych nie miało zdania, natomiast zaledwie 3% ankietowanych uznało możliwość takich warunków (trzy kobiety i dwóch mężczyzn).

Zdecydowana większość badanych odrzuciła koncepcję usprawiedliwiania stosowania przemocy specjalnymi, nietypowymi okolicznościami, co jest pozytywną informacją.

Następnie zbadaliśmy postawę mieszkańców co do stosowania kar fizycznych i przemocy względem dzieci. Stosowanie kar fizycznych względem dzieci jest tematem dość kontrowersyjnym. Dnia 1 sierpnia 2010 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która przewiduje całkowity zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci.³ Badając postawy mieszkańców Cieszyńa względem tego tematu, poprosiliśmy ich o zaopiniowanie stwierdzeń, jako zgodnych, lub niezgodnych z ich przeświadczeniem.

³ Dz. U. Nr 125, poz. 842

„Dziecko powinno bać się rodziców, to ułatwia posłuszeństwo i szacunek.”

Tak – 11% Nie – 89%

	Kobiety	Mężczyźni
Tak	10%	12,5%
Nie	90%	87,5%

Odpowiedzi respondentów różniły się nieznacznie w zależności od płci. Większość badanych nie zgadza się ze stwierdzeniem, że dziecko powinno bać się rodziców. Badani mężczyźni nieco częściej niż badane kobiety, zgadzali się z tym stwierdzeniem. Jest wiele innych sposobów na wzbudzenie szacunku i wymaganie posłuszeństwa. Rodzice powinni posiadać autorytet wynikający z wiedzy, postawy, zachowania, a nie z przewagi fizycznej.

„Surowe traktowanie hartuje dziecko i pozwala lepiej radzić mu sobie w życiu.”

Tak – 16% Nie - 84%

	Kobiety	Mężczyźni
Tak	11%	24%
Nie	89%	76%

W tym przypadku podobnie większość badanych nie uważa surowego traktowania jako źródła sukcesu w dorosłym życiu dziecka. Ponownie mężczyźni nieco częściej popierają surowe traktowanie jako dobrą strategię wychowawczą dzieci.

„Dobrze, że stosowanie kar fizycznych jest zakazane prawem.”

Tak – 66% Nie – 34%

	Kobiety	Mężczyźni
Tak	71%	60%
Nie	29%	40%

W tym miejscu przypomina się gorąca dyskusję na temat przysłowiowego „kłapsa” i jego konieczności / skuteczności / słuszności. Jednak **zdecydowana większość badanych popiera prawo zakazu karania w sposób fizyczny**. Warto jednak zauważyć, że w grupie badanych mężczyzn 40% respondentów jest przeciwnych istnieniu zakazu stosowania kar fizycznych.

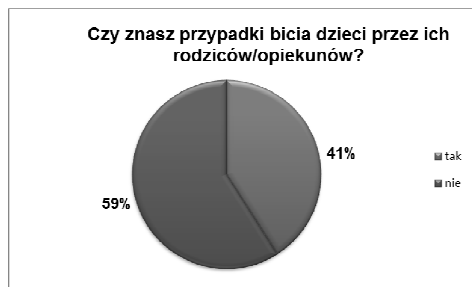
„Stosowanie kar fizycznych w stosunku do dzieci jest dobrą metodą wychowawczą.”

Tak – 1% Tak, czasami – 34% Nie – 65%

	Kobiety	Mężczyźni
Tak	1%	2%
Tak, czasami	30,5%	38%
Nie	68,5%	60%

W tym pytaniu widać niewielką różnicę między odpowiedziami kobiet i mężczyzn. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni generalnie są przeciwni traktowaniu kar fizycznych jako dobrej metody wychowawczej. 34% badanych mieszkańców Cieszyńa zgadza się z opinią, że bywają sytuacje, gdzie dziecku trzeba dać kłapsa.

Zapytaliśmy również, czy respondenci znają przypadki bicia dzieci. 59% badanych odpowiedziało, że nie zna. Jednak 41% pozostałych to bardzo dużo jak na takie wykroczenie, jakim jest uderzenie małoletniego.

Większość mieszkańców Cieszyńska nie uznaje stosowania kar fizycznych za dobrą metodę wychowawczą, jest przeciwna jej używaniu, oraz popiera prawny zakaz bicia dzieci. Zdecydowana większość respondentów nie uważa, że istnieją okoliczności, które usprawiedliwiłyby stosowanie przemocy. Odnosi się to w zbliżonym stopniu do kobiet i mężczyzn. Dobrą informacją jest to, że zdecydowana większość badanych zna osoby i instytucje, do których należy się udać, aby zgłosić stosowanie przemocy.

Rozdział III - Problemy społeczne w środowisku dzieci i młodzieży

Grupa badawcza

W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 476 uczniów (246 dziewcząt i 230 chłopców). W szkołach podstawowych przebadano 153 uczniów, w szkołach gimnazjalnych 155 uczniów, a w szkołach ponadgimnazjalnych 168 uczniów. Średnia wieku w szkołach podstawowych wyniosła 11,46 lat, w gimnazjach – 14,49 lat, zaś w szkołach ponadgimnazjalnych – 16,96 lat. Badanie odbywało się w czasie zajęć lekcyjnych, miało postać ankiety składającej się z 52 pytań zamkniętych. Niektóre z nich uczniowie uzupełniali własnymi odpowiedziami.

Cel badania

Podstawowym celem przeprowadzonej ankiety była analiza następujących problemów społecznych:

- używania przez młodych ludzi substancji psychoaktywnych, w tym picia alkoholu, palenia papierosów oraz zażywania narkotyków;
- problemów przemocy i agresji w środowisku szkolnym oraz domowym.

Dzieci i młodzież a substancje psychoaktywne

Badanie miało na celu analizę stopnia używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież. Analiza dotyczyła rozpowszechnienia palenia papierosów, picia alkoholu oraz zażywania narkotyków, a także okoliczności towarzyszących tym zachowaniom i postaw wobec substancji psychoaktywnych. Nasilenie wymienionych zjawisk w poszczególnych grupach wiekowych na terenie Cieszyńska ilustruje tabela:

Tab. 6. Nasilenie określonych problemów społecznych w poszczególnych grupach wiekowych.

Problem społeczny	Szkoły Podstawowe		Gimnazjum		Szkoły Ponadgimnazjalne	
	N	%	N	%	N	%
Picie alkoholu	10	14	83	54	151	90
Palenie papierosów	20	13	46	30	95	59
Używanie narkotyków	4	3	12	8	38	23

N – ilość osób, które przyznają się do używania środków psychoaktywnych oraz papierosów

Z otrzymanych rezultatów wynika, że wraz z wiekiem rośnie odsetek osób sięgających po wybrane rodzaje substancji psychoaktywnych. Do picia alkoholu przyznaje się 14% uczniów szkół podstawowych, 54% gimnazjalistów oraz 90% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wyniki są zgodne z najnowszymi sondażami publikowanymi przez CBOS, wskazującymi alkohol jako środek psychoaktywny najbardziej rozpowszechniony wśród młodych ludzi w porównaniu z papierosami i narkotykami. Niepokojący jest jednak wysoki odsetek, wśród uczniów starszych grup wiekowych, osób, które zażywały alkohol, a w szczególności bardzo wysoki odsetek takich osób w szkołach ponadgimnazjalnych. Znacznie rozpowszechnione w Cieszyńsku jest również palenie papierosów – w grupie uczniów szkół gimnazjalnych wyniosło 30%, a szkół ponadgimnazjalnych – aż 59%. Rezultaty są niezgodne z wynikami ogólnopolskich sondaży, wskazującymi na spadek popularności papierosów w grupie młodzieży i wzrost odsetka osób niepalących. W sondażu przeprowadzonym w 2008 roku przez Krajowe Biuro Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, jedynie 38% młodych ludzi zadeklarowało palenie papierosów.

Wyniki badań wskazują na zbliżony do ogólnopolskiego wyniku odsetek młodych osób sięgających po substancje odurzające. Najwyższy odsetek młodych osób, które zażywają narkotyki wystąpił w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych i wyniósł on 23%. Badania prowadzone w Polsce co kilka lat wskazują na obniżanie się problemu narkotykowego wśród młodych ludzi, sondaż KBPN z 2008 roku określił ilość młodych ludzi mających kontakty z narkotykami na poziomie 15%. Otrzymane wyniki wskazują na nieco wyższy odsetek cieszyńskich uczniów sięgających po substancje psychoaktywne w stosunku

do liczby uczniów objętych badaniami ogólnopolskimi. W następnej kolejności zostaną dokładnie przeanalizowane formy używania przez młodych ludzi substancji psychoaktywnych oraz okoliczności, w jakich mają one miejsce.

Spożywanie alkoholu wśród dzieci i młodzieży

Jak to już zostało zaznaczone, alkohol jest najbardziej rozpowszechnioną używką w środowisku młodych ludzi, co potwierdzają prowadzone sondaże. Przyczyny sięgania po alkohol mogą być różne, od społecznych i towarzyskich po próbę radzenia sobie z trudnymi sytuacjami. Otrzymane rezultaty przedstawiono na wykresie. Każdy badany mógł zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Jako najczęstszą przyczynę spożywania alkoholu dzieci i młodzież podawały okazje towarzyskie, takie jak urodziny, wizyty w pubie bądź dyskotekę. Jest to zgodne z polską obyczajowością, według której spotkania rodzinne i towarzyskie powinny odbywać się przy napojach alkoholowych. W następnej kolejności podkreślano stosowanie alkoholu, by zaimponować innym lub z obawy przed odrzuceniem. Dopiero na kolejnym miejscu znalazło się zażywanie alkoholu w celu radzenia sobie z problemami oraz w wyniku presji rówieśniczej.

Średni wiek pierwszego kontaktu z alkoholem wynosił dla poszczególnych grup wiekowych: 9,8 lat – uczniowie szkół podstawowych, 12,3 lat – gimnazjaliści, 13,76 lat – uczniowie szkół ponadgimnazjalnych. Na podstawie otrzymanych wyników można zaobserwować niepokojące zjawisko, według którego wiek kontaktu z alkoholem obniża się w poszczególnych grupach. Powinna być to alarmująca informacja dla rodziców i opiekunów. Z drugiej strony może ona wskazywać rosnące przyzwolenie rodziców na kontakt własnych dzieci z alkoholem. Jeżeli chodzi o zróżnicowanie między płciami w kwestii spożywania alkoholu, w szkołach podstawowych wśród uczniów przyznających się do picia alkoholu dziewczynkom (36%) zdarzało się to nieznacznie częściej niż chłopcom (32%). W gimnazjum alkohol pije prawie tyle samo chłopców (53%) i dziewczyn (55%). W szkołach ponadgimnazjalnych alkohol pije 88% badanych dziewczyn oraz 94% badanych chłopców, co stanowi bardzo duży odsetek młodych ludzi mających kontakt z alkoholem.

W pytaniu o dostępność alkoholu w środowisku dzieci i młodzieży na obszarze Cieszyna, zaobserwowano znaczne zróżnicowanie odpowiedzi wraz z wiekiem ankietowanych. Uzyskane rezultaty obrazuje poniższa tabela.

Tab. 7. Dostępność alkoholu w środowisku dzieci i młodzieży.

Czy uważasz, że w Twoim środowisku kupić alkohol jest?	Szkoły Podstawowe	Gimnazjum	Szkoły Ponadgimnazjalne
Bardzo trudno	26%	2%	2%
Trudno	15%	5%	5%
Trudno, ale jak się zna odpowiednie osoby to można	21%	26%	25%
Raczej łatwo	7%	37%	41%
Łatwo	3%	17%	22%

Wyraźnie widać tendencję wzrostową w dostępności alkoholu w otoczeniu młodych ludzi. Wśród uczniów szkół podstawowych 10% ankietowanych uznało zakup alkoholu za czynność łatwą bądź raczej łatwą, natomiast podobnej odpowiedzi udzieliło już zdecydowanie

37

więcej gimnazjalistów – 54% oraz większość uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 63%. Otrzymane rezultaty mogą być szczególnie alarmujące. Łatwy dostęp do alkoholu dla osób niepełnoletnich jest sprzeczny z ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 1982 r., wyraźnie zabraniającej sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 roku życia.

Jeśli chodzi o okoliczności pierwszego kontaktu z alkoholem we wszystkich grupach wiekowych występowały różnice. Picie alkoholu po raz pierwszy w czasie wakacji zadeklarowało 25% uczniów szkół podstawowych, 37% gimnazjalistów oraz 27% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W grupie uczniów szkół podstawowych 37% dzieci wskazało inne okoliczności, m. in. Sylwester, urodziny, wesele, jako miejsce, gdzie po raz pierwszy spożywało napoje alkoholowe. Jest to istotna informacja, ponieważ może wskazywać na mało rygorystyczne postawy rodziców wobec picia alkoholu przez ich dzieci, nawet w niewielkich ilościach podczas spotkań rodzinnych. Takie zachowanie rodziców daje dzieciom przyzwolenie na spożywanie alkoholu w przyszłości. W ten sam sposób odpowiedziało 5% gimnazjalistów oraz 16% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Uczniowie w starszych grupach wiekowych często wskazywali na dyskotekę czy dom, jako miejsce pierwszego kontaktu z alkoholem. Szczegółowe zestawienie wyników znajduje się w tabeli.

Tab. 8. Okoliczności pierwszego spożycia alkoholu.

W jakiej sytuacji po raz pierwszy miałeś kontakt z alkoholem?	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
W szkole	2%	0	3%
Na wagarach	12%	3%	4%
Na dyskotekę/w pubie	10%	22%	30%
Na wakacjach	25%	37%	27%
W domu	14%	33%	20%
W innej sytuacji	37%	5%	16%

38

We wszystkich grupach wiekowych spożywanie alkoholu było najczęściej wynikiem własnej inicjatywy. W ten sposób odpowiedziało 70% uczniów szkół podstawowych mających kontakt z alkoholem, 83% gimnazjalistów oraz 79% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Ponadto młode osoby były namawiane do spożycia alkoholu przez znajomych (10% uczniów szkół podstawowych, 11% gimnazjalistów oraz 19% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Kilku badanych uczniów przyznało, że alkohol został podany wszystkim na przyjęciu przez pomyłkę. Niepokojąca jest natomiast informacja, że młodzi ludzie czasem spożywali alkohol, mając na to przyzwolenie swoich rodziców.

Jeżeli chodzi o spożywanie alkoholu na terenie szkoły, twierdząco na to pytanie odpowiedział jeden uczeń szkoły podstawowej (1%), pięciu gimnazjalistów (3%) oraz dwudziestu ośmiu uczniów szkół ponadgimnazjalnych (17%). Uzyskany wynik wskazuje na potrzebę uczenia nauczycieli na zwracanie uwagi na uczniów, którzy pojawiają się w szkole pod wpływem alkoholu.

Interesująca może być analiza reakcji otoczenia rówieśniczego na odmowę spożycia alkoholu przez dzieci i młodzież. Może ona dostarczać informacji o postawach młodych ludzi wobec picia oraz przesłanek wyjaśniających spożywanie alkoholu przez ludzi w młodym wieku. Poniższy wykres przedstawia wyniki. Każdy uczeń miał możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi.

39

Z otrzymanych rezultatów wynika, że występuje duże zróżnicowanie reakcji młodych ludzi na odmowę picia alkoholu przez ich rówieśników. Uczniowie szkół podstawowych spotykali się z różnorodnymi reakcjami, wśród których przeważały: akceptacja i zrozumienie (24% uczniów), brak reakcji (37% uczniów). Uczniowie szkół gimnazjalnych spotykali się głównie z akceptacją i zrozumieniem. Na taką odpowiedź wskazało 48% gimnazjalistów. Badani gimnazjaliści wymieniali ponadto zdziwienie (27% uczniów), brak reakcji (26% uczniów) lub wyśmiewanie (15% uczniów). Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych spotykali się najczęściej z akceptacją i zrozumieniem – 52% ankietowanych lub brakiem reakcji – 28% ankietowanych. Wśród negatywnych reakcji przeważało zdziwienie (35% uczniów) oraz usilne namawianie (16% uczniów). Można z tego wynioskować, że postawa młodych ludzi wobec osób niepijących posiada często wymiar pozytywny.

Warto przeanalizować, jakie rodzaje alkoholu są najczęściej spożywane przez dzieci i młodzież w Cieszynie, a także jaka jest częstotliwość sięgania po napoje alkoholowe. Uczniowie szkół podstawowych piją alkohol sporadycznie. Przyznali się do picia piwa 2-3 razy w tygodniu (3% odpowiedzi), wina raz lub kilka razy w miesiącu (4% odpowiedzi) oraz wódki raz lub kilka razy w miesiącu (4% odpowiedzi). Ponadto piją drinki raz w miesiącu (2% odpowiedzi). Uczniowie szkół podstawowych, jeśli już piją, to robią to rzadziej niż raz w miesiącu. Taki wynik cieszy, gdyż wskazuje, że młode osoby w tym przedziale wieku zazywają alkohol jedynie okazjonalnie. Zróżnicowanie spożywanych alkoholi i częstotliwość picia wzrasta na poziomie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej. Uczniowie szkół gimnazjalnych piją alkohol nieco częściej. Alkohole spożywane są głównie z częstotliwością raz w miesiącu, kilka razy w miesiącu lub rzadziej. Najczęściej spożywanym alkoholem jest piwo, którego poziom spożycia dla gimnazjum wynosi 0,5% raz w tygodniu, 3% - 2-3 razy w tygodniu, 5% - kilka razy w miesiącu, 6% - raz w miesiącu, a 5% rzadziej. Młodzież sięga również kilka razy w miesiącu po wino, drinki i wódkę, nieco rzadziej po nalewki. Jeden uczeń przyznał, że pije wódkę codziennie. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych piją częściej i bardziej regularnie. Tylko jeden uczeń szkoły ponadgimnazjalnej pije alkohol codziennie. Największą popularnością cieszy się piwo, którego poziom spożycia wynosi 7% - kilka razy lub raz w tygodniu, 9,5% - kilka razy lub raz w miesiącu. Uczniowie sięgają także kilka razy w tygodniu po wino czy wódkę, drinki.

40

Poniższa tabela przedstawia rodzaje alkoholu oraz częstotliwość ich spożywania wśród młodych mieszkańców Cieszyńska.

Tab. 9. Rodzaje alkoholu spożywanego przez dzieci i młodzież oraz częstotliwość ich spożywania.

Rodzaj alkoholu	Szkoły Podstawowe					Gimnazjum					Szkoły Ponadgimnazjalne				
	Codziennie	Raz w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	Raz w miesiącu	Kilka razy w miesiącu	Codziennie	Raz w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	Raz w miesiącu	Kilka razy w miesiącu	Codziennie	Raz w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	Raz w miesiącu	Kilka razy w miesiącu
Piwo	0	0	3%	0	0	0	0,5%	3%	6%	5%	0	3%	4%	4%	5,5%
Wino	0	0	0	2%	2%	0	1%	0	2%	4%	0	1,5%	0,4%	4%	2%
Wódka	0	0	0	2%	2%	0	0,5%	0,5%	1%	2%	0	1%	0,2%	3%	3%
Drinki	0	0	0	2%	0	0	0	1%	1%	1%	0	0,2%	0,2%	4%	2%
Nalewki	0	0	0	2%	0	0	0,5%	0	0	0	0	0,6%	0%	1%	1%
Inne	0	2%	0	3%	0	0	0	0,5%	1%	0	0	0	0	0	0

Wyniki te można porównać do rezultatów najnowszych badań KBPN z 2008. Według tamtego sondażu do picia piwa w ciągu ostatniego miesiąca przynawalo się 75% uczniów, do picia wódki – 54%, do spożywania wina – 29% młodych ludzi. **Spożycie piwa w Cieszyńsku jest niższe w stosunku do wyników ogólnopolskich** (16% uczniów szkół podstawowych, 39% gimnazjalistów, 69% uczniów szkół ponadgimnazjalnych), **spożywanie wina znajduje się na wyższym poziomie** (gimnazja – 60%, szkoły ponadgimnazjalne – 60%). **Natomiast poziom picia wódki jest zbliżony do wyników ogólnopolskich**, w gimnazjach wódkę spożywa 30% uczniów, w szkołach ponadgimnazjalnych odsetek uczniów spożywających wódkę wynosi 61%.

Uczniowie udzielali również odpowiedzi na pytanie o reakcję rodziców w sytuacji, gdy wrócili do domu pod wpływem alkoholu.

Tab. 10. Reakcja rodziców na stan upojenia alkoholowego dzieci.

Jeśli wróciłeś do domu pod wpływem alkoholu, jaka była reakcja Twoich rodziców?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły Ponadgimnazjalne
Zdenerwowali się i nakrzyczeli na mnie	0	4%	13%
Ukarali mnie	0	6%	1%
Nie zorientowali się	10%	34%	44%
Zbagatelizowali to	10%	2%	12%
Taka sytuacja nie miała miejsca	80%	54%	30%

W przypadku uczniów szkół podstawowych najczęściej nie zaistniała w ogóle sytuacja, w której badany wrócił do domu pod wpływem alkoholu i zastał rodziców. W przypadku uczniów szkół gimnazjalnych odsetek ten zdecydowanie maleje do niecałych pięćdziesięciu procent, a w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 30%. W sytuacji, kiedy rodzice rozpoznają stan upojenia alkoholowego u dzieci, czasami reagują gniewem i stosują kary, takie jak kary cielesne oraz liczne zakazy. **Niepokojący wydaje się jednak znaczący odsetek sytuacji, w których rodzice nie zorientowali się, że ich dzieci znajdują się pod wpływem alkoholu.** W przypadku szkół ponadgimnazjalnych wyniósł on 44%, w szkołach gimnazjalnych – 34%. Niepokojąca jest ponadto informacja, że w 12% przypadków, gdy uczeń szkoły ponadgimnazjalnej wrócił do domu pod wpływem alkoholu, rodzice zbagatelizowali sytuację, dając tym samym przyzwolenie dzieciom na spożywanie alkoholu.

Palenie papierosów

Analizę związaną z paleniem papierosów na obszarze miasta Cieszyń warto zacząć od wskazania wieku dzieci i młodzieży, w którym sięgnęli po pierwszego papierosa. Wiek ten wynosi kolejno: dla szkół podstawowych – 10 lat, dla gimnazjów – 13%, dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 14,3 lat. Występuje tutaj podobne zjawisko, jak miało miejsce w przypadku spożywania alkoholu. **Wiek pierwszego kontaktu dzieci i młodzieży z papierosami obniża się z czasem, dzisiaj ludzie młodzi sięgają po papierosy w młodszym wieku niż parę lat temu.** Wysoki odsetek osób palących w badanej grupie (59% uczniów szkół ponadgimnazjalnych) nie pokrywa się z tendencjami zaobserwowanymi w najnowszych sondażach. Według nich regularne palenie deklaruje 22% młodych ludzi, natomiast do okazjonalnego palenia przynajmniej 15-18%. W Cieszyńsku zjawisko palenia papierosów przez młodych ludzi, szczególnie przez młodzież w wieku ponadgimnazjalnym, jest nasilone i dotyczy ponad połowy badanej populacji.

Wraz ze wzrastającym wiekiem ankietowanych, dostęp do papierosów okazuje się coraz łatwiejszy. Poniższa tabela przedstawia zestawienie wyników na pytanie o dostępność papierosów.

Tab. 11. Dostępność papierosów w środowisku dzieci i młodzieży.

Czy uważasz, że w Twoim środowisku kupić papierosy jest?	Szkoły Podstawowe	Gimnazjum	Szkoły ponadgimnazjalne
Bardzo trudno	24%	3%	2%
Trudno, ale jak się poprosi odpowiednio osoby to można	23%	22%	18%
Raczej łatwo	16%	38%	40%
Łatwo	7%	23%	32%
Nie wiem	30%	14%	8%

23% uczniów szkół podstawowych wskazało na możliwość dostępu do papierosów w sytuacji, gdy zakupi je inna osoba, a dla 23% zakup papierosów jest raczej łatwy lub łatwy.

Odsetek uczniów, którzy oceniają zakup papierosów jako raczej łatwy lub łatwy, wzrasta w starszych grupach wiekowych (61% uczniów gimnazjów, 72% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). **Powinno to uświadamiać dorosłym, że młodzi ludzie mają zbyt mało ograniczony dostęp do nikotyny, mimo iż prawo zabrania sprzedaży papierosów osobom poniżej 18 roku życia.**

W przypadku pytania uczniów o inicjatywę dotyczącą palenia papierosów, najczęściej początek palenia w starszych grupach wiekowych był rezultatem własnej decyzji (gimnazja – 68%, szkoły ponadgimnazjalne – 65%). Często badani wskazywali również na wpływ rówieśników (szkoły podstawowe – 58%, gimnazja – 32%, szkoły ponadgimnazjalne – 35%). Częściej wpływ rówieśników zaznaczał się u osób młodszych. Uzyskane wyniki świadczą o tym, że palenie niekoniecznie musi być powodowane motywacjami społecznymi i chęcią dopasowania się do grupy rówieśniczej. Młodzi ludzie często samodzielnie decydowali się na sięgnięcie po papierosy, ich dokładne motywacje nie są jednak znane.

Osoby badane pytane o okoliczności zapalenia pierwszego papierosa, najczęściej wskazywały wakacje oraz czas wolny po lekcjach jako początek kontaktu z papierosami. Wśród uczniów szkół podstawowych prawie połowa badanych wskazała na czas wolny po lekcjach. Ponadto badani deklaruowali, że pierwszy kontakt z papierosami mieli w czasie wakacji lub w domu. Wśród uczniów gimnazjów odsetek badanych wskazujących na czas wolny wyniósł 44%, zaś u uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 38%. Ponadto wielu uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych miało pierwszy kontakt z papierosem w czasie wakacji (33% gimnazjalistów, 24% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Wakacje to często czas spędzany z dala od domu i rodziców, nawiązywania nowych znajomości. Może on sprzyjać eksperymentowaniu z używkami, do którego dzieci i młodzież mogą być zachęcane w czasie wakacyjnych wyjazdów. Niepokojący wydaje się fakt, że niektórzy uczniowie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych swój pierwszy kontakt z papierosem mieli w szkole. Warto zbadać, czy palenie papierosów odbywało się po kryjomu czy za przyzwoleniem nauczycieli. Niektórzy uczniowie najstarszej grupy wiekowej pierwszego papierosa palili w pubach czy dyskotekach.

Tab. 12. Okoliczności zapalenia pierwszego papierosa.

Gdzie po raz pierwszy paliłeś?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły Ponadgimnazjalne
Szkoła	0	2%	7%
Wagary	0	6,5%	7%
Dyskoteka/pub	0	8%	17%
Wakacje	25%	33%	24%
Dom	15%	6,5%	5%
Czas wolny/po lekcjach	40%	44%	38%
Inne	20%	0	2%

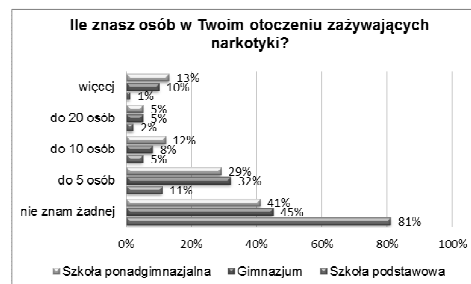
W ankiecie pojawiło się też pytanie o palenie papierosów na terenie szkoły. Problem palenia na obszarze szkoły nasila się wraz ze wzrostem wieku osób ankietowanych. Do palenia w szkole przyznało się dwóch uczniów szkoły podstawowej (10% uczniów palących). Papierosy w szkole paliło siedmiu gimnazjalistów (15% gimnazjalistów palących) oraz dwudziestu sześciu uczniów szkół ponadgimnazjalnych (28% uczniów palących). Stanowi to problem, na którym powinni skupić się nauczyciele sprawujący nad starszymi uczniami opiekę w czasie przerw.

Zachowania związane z zażywaniem narkotyków

Przeprowadzone badania wykazują, że czterech uczniów szkoły podstawowej (3%) miało kontakt z narkotykami. Ponadto 12 uczniów gimnazjum (8%), (5 uczennice i 7 uczniów) oraz 38 uczniów szkół ponadgimnazjalnych (23%), (16 uczennice i 22 uczniów) miało doświadczenia z zażywaniem substancji psychoaktywnych. W przypadku szkół podstawowych wiek inicjacji narkotykowej wyniósł 11,3 lat, gimnazjalistów – 13,6 lat, a uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 15,5 lat. **Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że zjawisko zażywania narkotyków jest dość nasilone wśród młodych mieszkańców Cieszyna, ponadto niepokojący jest wysoki odsetek uczniów ponadgimnazjalnych, którzy eksperymentowali z narkotykami.**

45

Problem zażywania narkotyków przez młodych ludzi widoczny jest również przy pytaniu o to, ile zna się osób zażywających narkotyki. W szkołach podstawowych 19% osób przyznało, że zna co najmniej jedną osobę używającą narkotyków. W szkołach gimnazjalnych w podobny sposób odpowiedziało 55% uczniów, zaś w szkołach ponadgimnazjalnych – 59%. **Otrzymane rezultaty mogą potwierdzać informację, że wraz ze wzrostem wieku młodzieży problem narkotykowy staje się coraz bardziej rozpowszechniony.** Przedstawione wyniki sugerują, że w Cieszynie jest on najbardziej nasilony wśród uczniów uczęszczających do szkół ponadgimnazjalnych.

Jeżeli chodzi o dostęp do narkotyków wśród dzieci i młodzieży uczącej się, na poziomie szkoły podstawowej zaledwie 7% uczniów twierdzi, że zakup narkotyków byłby dla nich raczej łatwy lub łatwy. W gimnazjum w ten sposób odpowiedziało 21% nastolatków, a wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych 24% badanych stwierdziło, że zakup narkotyków byłby dla nich raczej łatwy bądź łatwy. Podobnie jak miało to miejsce w przypadku alkoholu, dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych zakup substancji odurzających jest łatwiejszym zadaniem niż dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalistów, którzy w większości określili je jako bardzo trudne. Wysoki odsetek uczniów z wyższych grup wiekowych wskazywał, że narkotyki jest trudno kupić, jednak w sytuacji znajomości określonych osób jest to jak najbardziej możliwe.

46

Zapytaliśmy również badanych, czy wiedzą, u kogo kupić narkotyki. Twierdząco odpowiedziało na to pytanie 9% uczniów szkół podstawowych, 23% gimnazjalistów oraz 35% uczniów szkół ponadgimnazjalnych, co stanowiło prawie czterokrotnie wyższy wynik niż w szkołach podstawowych.

Tab. 13. Dostępność narkotyków w środowisku dzieci i młodzieży.

Czy uważasz, że w Twoim środowisku kupić narkotyki jest?	Szkoły Podstawowe	Gimnazjum	Szkoły Ponadgimnazjalne
Bardzo trudno	36%	7%	9%
Raczej trudno	5%	12%	5%
Trudno, ale jak się zna odpowiednie osoby to można	13%	25%	35%
Raczej łatwo	4%	15%	15%
Łatwo	3%	6%	9%
Nie wiem	39%	35%	27%

Zapytaliśmy uczniów o przebywanie pod wpływem narkotyków na terenie szkoły. Przyznało się do tego dwóch uczniów szkoły podstawowej (50% uczniów szkół podstawowych miało kontakt z narkotykami), trzech uczniów gimnazjum (25% gimnazjalistów miało kontakt z narkotykami) oraz dziesięciu uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (26% uczniów szkół ponadgimnazjalnych miało kontakt z narkotykami). Jeżeli chodzi o inicjatywę pierwszego kontaktu z narkotykami wśród uczniów szkoły podstawowej, którzy deklarowali zażywanie narkotyków, 67% uczniów bez niczyjej namowy spróbowało substancji psychoaktywnej, a 33% zostało namówionych przez znajomych. Podobnie, większość uczniów gimnazjum (91%), którzy wcześniej deklarowali kontakt z narkotykami, zażyli substancje psychoaktywne bez niczyjej namowy, a pozostali zrobili to za namową znajomych. Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy mieli kontakt z narkotykami, również większość badanych spróbowała narkotyków z własnej inicjatywy

47

(80%, 30 uczniów), a siedmiu (18%) zrobiło to za namową znajomych. Jeden uczeń szkoły ponadgimnazjalnej (3%) został namówiony przez osobę, która chciała mu sprzedać narkotyk.

Zapytaliśmy również uczniów, którzy deklarowali zażywanie narkotyków, o okoliczności pierwszego kontaktu z substancjami psychoaktywnymi. Szczegółowy rozkład wyników ukazuje poniższa tabela.

Tab. 14. Okoliczności pierwszego kontaktu z narkotykami.

Gdzie po raz pierwszy paliłeś?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły Ponadgimnazjalne
Szkoła	0	0	5,5%
Wagary	0	25%	3%
Dyskoteka/pub	0	25%	25%
Wakacje	50%	50%	19%
Dom	0	0	3%
Czas wolny/po lekcjach	50%	0	39%
Inne	0	0	5,5%

Wielu młodych ludzi pierwszy kontakt z narkotykami miało w czasie wakacji – deklaruje tak 50% (2 osoby) uczniów szkół podstawowych, 25% gimnazjalistów (3 osoby) i 19% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (7 osób). W odniesieniu do narkotyków wymieniane są także puby i dyskoteki jako miejsce pierwszych kontaktów, szczególnie w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych, gdzie odsetek ten wyniósł 25%, podobnie wśród uczniów gimnazjum odsetek wyniósł 25%. Jako najczęstsza okoliczność wskazywany był czas wolny, jednak bez podania dokładnego miejsca bądź sytuacji. 50% uczniów szkół podstawowych (2 osoby), 50% gimnazjalistów (6 osób) oraz 39% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (14 osób) wskazało właśnie na tę okoliczność. Wszyscy uczniowie niezależnie od grupy wiekowej, którzy mieli kontakt z narkotykami, zażywali marihuanę oraz jej pochodne. Ponadto jeden uczeń gimnazjum przyznał się do zażywania tabaki.

48

Zadaliliśmy również pytanie o to, jak często młodzi ludzie zażywają narkotyki. 67% uczniów szkoły podstawowej, którzy przyznali się do kontaktu z substancjami psychoaktywnymi, zażyli narkotyki tylko raz. Wśród gimnazjalistów 9% uczniów robi to prawie codziennie, 9% uczniów - kilka razy w miesiącu, 37% uczniów - średnio raz w miesiącu, natomiast 27% uczniów zażywa narkotyki okazjonalnie, kilka razy w roku, a 18% uczniów spróbowało narkotyku tylko raz. Gimnazjaliści, którzy mieli kilkukrotny kontakt z narkotykami, w większości (45%) używali substancje psychoaktywne krócej niż pół roku. Ponadto 18% uczniów używało narkotyki ponad rok, a pozostałe 18% - dłużej niż dwa lata. Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych 5% uczniów, którzy deklarowali kontakt z narkotykami, zażywa narkotyki prawie codziennie, 3% uczniów - więcej niż raz w tygodniu, 14% uczniów - kilka razy w miesiącu, 8% uczniów - średnio raz w miesiącu, 46% uczniów zażywa narkotyki okazjonalnie, a 24% uczniów spróbowało tylko raz. Wielu uczniów deklarujących kilkukrotny kontakt z narkotykami, zażywało substancje psychoaktywne krócej niż pół roku (26%) lub ponad rok (26%). Ponadto 11% uczniów miało kontakt z narkotykami dłużej niż trzy lata, a 6% uczniów - 4 lata. Fakt, że 54 uczniów we wszystkich grupach badanych miało kontakt z narkotykami, (zakładając, że te odpowiedzi były szczere) wskazuje, że problem z narkotykami jest dość poważny wśród młodych mieszkańców Cieszyńska. **Jest to zgodne z informacją o dość wysokim odsetku osób, które znają osoby odurzające się narkotykami w swoim najbliższym otoczeniu.**

Pozytywną informacją uzyskaną podczas badania są deklaracje większości uczniów, że nie sięgnęliby po narkotyki, nawet gdyby zdarzyła się ku temu okazja. W ten sposób odpowiadało 96% uczniów szkół podstawowych, 92% uczniów gimnazjów oraz 79% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Informacje te mogą świadczyć o wzroście świadomości związanej ze szkodliwością narkotyków oraz konsekwencjami ich zażywania wśród młodych ludzi.

Uczniowie zostali również poproszeni o ocenę wiedzy i postaw swoich rodziców wobec narkotyków. W przeważającej części młodzi ludzie w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej ocenili wiedzę swoich rodziców o narkotykach jako średnią, odpowiedziało tak 51% gimnazjalistów oraz 57% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Blisko połowa uczniów szkół podstawowych nie posiadała wiedzy na ten temat. Być może

niewielkie nasilenie problemu zażywania narkotyków w tej grupie wiekowej sprawia, że dzieci nie zastanawiają się nad poziomem wiedzy o narkotykach swoich rodziców.

W przypadku pytania o reakcję rodziców na zażywanie narkotyków przez własne dzieci, większość uczniów wskazywała odpowiedzi sugerujące aktywną postawę krytyczną wobec takiego faktu i próbę znalezienia rozwiązania. Bardzo niewielki odsetek młodych ludzi był przekonany, że ich rodzice nie zareagowaliby na zażywanie przez nich narkotyków bądź też, że łatwo pogodziliby się z takim faktem. Zestawienie wyników dla tego zagadnienia przedstawione zostało w tabeli.

Tab. 15. Postawy rodziców wobec zażywania narkotyków w oczach uczniów.

Jak myślisz, jak zareagowałby Twój rodzic, gdyby dowiedział się, że zażywasz narkotyki?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły ponadgimnazjalne
Ukarali	25%	23%	18%
Próbowali pomóc znaleźć przyczynę	61%	58%	57%
Pokrzyczeli i „odpuścili”	1%	4%	3%
Zmartwiliby się	12%	14%	21%
Nic by nie zrobili	1%	1%	1%

Uczniowie udzielali również odpowiedzi na pytanie o reakcję rodziców w sytuacji, gdy wrócili do domu pod wpływem narkotyków.

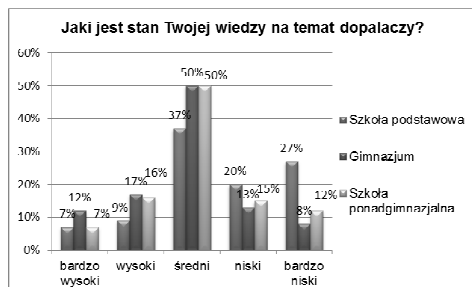
Tab. 16. Reakcja rodziców na zachowanie dzieci po zażyciu narkotyków.

Jedli wróciłeś do domu pod wpływem narkotyków, jaka była reakcja Twoich rodziców?	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
Taka sytuacja nie miała nigdy miejsca	75%	8%	0
Nie zorientowali się	25%	50%	53%
Zauważyli dziwne zachowanie, ale dali zwieść się wymówce	0	34%	10,5%
Ukarali mnie	0	0	10,5%
Przeprowadzili ze mną rozmowę	0	8%	8%
Zauważyli, ale nie zareagowali	0	0	16%
Inne	0	0	2%

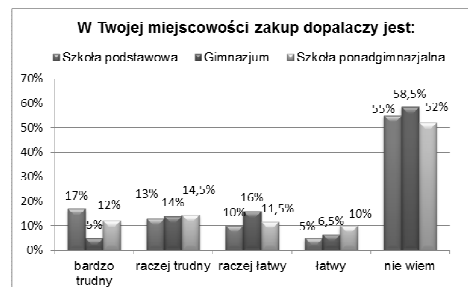
W przypadku większości (75%) uczniów szkół podstawowych taka sytuacja nie miała miejsca. **Niepokojący wydaje się jednak znaczący odsetek sytuacji, w których rodzice nie zorientowali się, że ich dzieci znajdują się pod wpływem narkotyku.** W przypadku uczniów szkół podstawowych wyniósł on 25%, uczniów szkół gimnazjalnych aż 50%, w szkołach ponadgimnazjalnych 53%. Stosunkowo wielu rodziców zauważyło, że ich dziecko dziwnie się zachowywało, ale zaakceptowało wytłumaczenie swojego dziecka lub nie zareagowało. Niepokoi fakt, że zaledwie kilku rodziców postanowiło zareagować i przeprowadzić z dzieckiem rozmowę.

Rosnącym problemem, z którym boryka się wiele krajów jest dostępność na rynku (mimo głośnej akcji zamknięcia sklepów) produktów nazywanych dopalaczami. Właściciele sklepów wykorzystują luki w przepisach prawnych, regulujących postępowanie ze środkami uzależniającymi. Ogromna popularność, jaką cieszą się wśród młodych ludzi dopalacze oraz ich potencjalnie szkodliwy wpływ na funkcjonowanie organizmu ludzkiego sprawiły, że sprawę postanowili uregulować prawnie politycy. Postanowiliśmy zbadać skalę zjawiska stosowania dopalaczy wśród młodych mieszkańców Cieszyńska.

Podstawowe pytanie, jakie zadano uczniom, dotyczyło stanu ich wiedzy na temat dopalaczy. Wielu uczniów szkół podstawowych ocenia stan swojej wiedzy o dopalaczach jako bardzo niski (27% uczniów), niski (20% uczniów) bądź średni (37% uczniów). **Niepokojącą natomiast informacją jest to, że 16% uczniów szkoły podstawowej wie dużo lub bardzo dużo na temat tych środków.** Stan wiedzy o dopalaczach zwiększa się w starszej grupie wiekowej. Połowa gimnazjalistów oraz połowa uczniów szkół ponadgimnazjalnych posiada umiarkowaną wiedzę na ten temat, a wielu gimnazjalistów ocenia stan swojej wiedzy jako bardzo wysoki (12% uczniów) lub wysoki (17% uczniów). Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych posiadają podobną wiedzę o dopalaczach jak gimnazjaliści. 7% uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklaruje bardzo wysoki, a kolejne 16% uczniów – wysoki stan wiedzy na temat tych substancji.

Kolejne pytanie dotyczyło dostępności dopalaczy w mieście. Ponad połowa uczniów szkół podstawowych nie posiada wiedzy na temat dostępności tych substancji w najbliższej okolicy. Dla 30% badanych z tej grupy wiekowej zakup dopalaczy jest bardzo trudny lub trudny i tylko 5% badanych deklaruje, że jest to łatwe zadanie, co jest pozytywną informacją. Wśród uczniów gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej wyniki rozkładają się podobnie: 58,5% gimnazjalistów i 52% uczniów szkół ponadgimnazjalnych nie posiada wiedzy na ten temat; dla kolejnych 19% badanych gimnazjalistów oraz 26,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych zakup dopalaczy oceniany jest jako bardzo trudny lub trudny, zaś 22,5% gimnazjalistów i 21,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych ocenia to zadanie jako raczej łatwe bądź łatwe. Powyższe wyniki wskazują, że działania profilaktyczne powinny być skierowane przede wszystkim do starszych uczniów.

Wśród uczniów szkół podstawowych trzech uczniów (2%) przyznało się do zażywania dopalaczy. Uczniowie najczęściej mają kontakt z dopalaczami w szkołach ponadgimnazjalnych – 14 osób (8%, 5 uczennice i 9 uczniów) deklaruje zażywanie dopalaczy. W szkołach gimnazjalnych do zażywania dopalaczy przyznało się 6 uczniów (4%, jedna uczennica i pięciu uczniów). Procent osób eksperymentujących z tego typu substancjami psychoaktywnymi najwyższy jest wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Zapytaliśmy także badanych o częstotliwość zażywania tych substancji. Jedna trzecia uczniów szkół podstawowych, którzy deklarowali wcześniej kontakt z dopalaczami, zażywa dopalacze kilka razy w miesiącu, jedna trzecia uczniów – okazjonalnie, a jedna trzecia zrobiła to tylko raz w życiu. Wśród gimnazjalistów, 20% uczniów zażywa dopalacze średnio raz w miesiącu, 20% uczniów – okazjonalnie, a pozostali trzej uczniowie spróbowali tylko raz. 20% gimnazjalistów zażywa dopalacze krócej niż pół roku, a kolejne 20% – dłużej niż rok. 8% uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklaruje używanie dopalaczy więcej niż raz w tygodniu, 8% uczniów – kilka razy w miesiącu, 17% uczniów – okazjonalnie, a większość uczniów (67%) miała jednorazowy kontakt z dopalaczami. 18% uczniów szkół ponadgimnazjalnych zażywało dopalacze krócej niż pół roku, a kolejne 9% – ponad rok.

Zapytaliśmy uczniów, którzy deklarowali kontakt z dopalaczami o to, w jakiej sytuacji zażywali te substancje. Wielu uczniów zażywało dopalacze w czasie wakacji (wszyscy uczniowie szkół podstawowych, jedna trzecia gimnazjalistów oraz jedna czwarta uczniów

szkół ponadgimnazjalnych). Uczniowie ze starszych grup wiekowych mieli bardzo często kontakt z dopalaczami na dyskotekach, w pubie czy na imprezie. Odpowiedziała w ten sposób połowa uczniów gimnazjów oraz 17% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Sprzyjającą okolicznością do eksperymentowania z dopalaczami był również czas wolny po lekcjach (17% gimnazjalistów oraz połowa uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Jeden uczeń szkoły ponadgimnazjalnej (8%) przyznał się do zażywania dopalaczy w domu.

Zapytaliśmy również badanych o to, czy gdyby mieli okazję spróbować dopalaczy, to czy zdecydowałoby się na to. Twierdząco odpowiedziało siedmiu uczniów szkoły podstawowej (5%), 9 uczniów szkoły gimnazjalnej (6%) oraz dwudziestu uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (12,5%). **Największym zainteresowaniem cieszą się dopalacze wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, co powinno uczyć na ten problem rodziców i nauczycieli tej grupy wiekowej.**

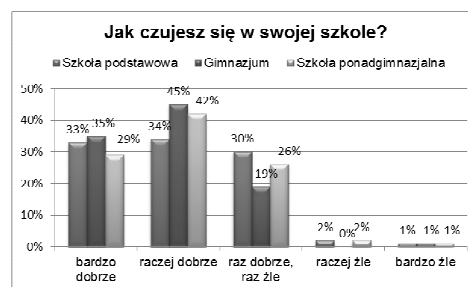
Dzieci i młodzież a zachowania przemocowe

Zjawisko przemocy w środowisku młodych ludzi staje się problemem coraz bardziej aktualnym i wymagającym podjęcia odpowiednich rozwiązań. Poziom agresywności dorastającej młodzieży wzrasta, liczne są również akty przemocy dokonywane przez dzieci i młodzież wobec ich rówieśników. Agresja ujawniająca się w szkole często ma swoje źródła w przemocy domowej, kiedy rodzice uczą swoje dzieci niewłaściwych wzorców reagowania i wchodzenia w kontakty z innymi ludźmi. Przeprowadzone ankiety na terenie Cieszyńska pozwalają przyjrzeć się dokładniej nasileniu zjawiska agresji w środowisku szkolnym, a także zanalizować postawy wychowawcze rodziców wobec własnych dzieci.

Podstawowym pytaniem, jakie zostało skierowane do uczniów szkół w Cieszyńce była kwestia tego, **jak czują się oni na terenie szkoły**. Analiza odpowiedzi pozwala ocenić, w jakim stopniu uczniowie postrzegają szkołę jako środowisko im przyjazne. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że zdecydowana większość uczniów ze wszystkich grup wiekowych uznaje szkołę jako miejsce, w którym czują się dobrze lub raczej dobrze. Bardzo źle bądź źle samopoczucie w szkole deklaruje 5 uczniów szkoły podstawowej (3%), 1% gimnazjalistów oraz 3% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. **Stosunek do szkoły w Cieszyńce jest**

zdecydowanie bardziej pozytywny niż ten uzyskany na podstawie badań ogólnopolskich.

Diagnoza szkolna przeprowadzona w 2009 roku w ramach programu „Szkoła bez przemocy” wykazała, że wśród uczniów różnych typów szkół (szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne) pozytywny stosunek do szkoły deklaruowało 34,8% uczniów, a negatywny aż 37%. W Cieszyńce uczniowie w przeważającej części czują się dobrze w swojej szkole, odpowiedzi związanych ze złym samopoczuciem w szkole udzielił niewielki odsetek uczniów.

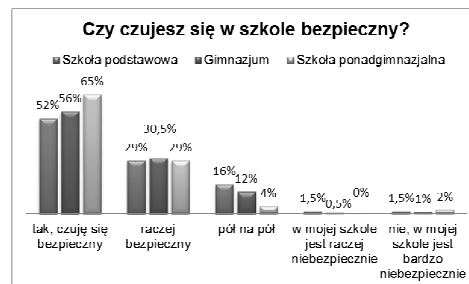
Chcąc sprawdzić rodzaje problemów, jakie mogą pojawiać się w środowisku szkolnym, **zapytano dzieci i młodzież o częstotliwość kontaktów z pedagogiem szkolnym** i powody ewentualnych wizyt. We wszystkich grupach wiekowych ponad połowa uczniów miała kontakt z pedagogiem szkolnym tylko w ramach zajęć szkolnych (56% uczniów szkół podstawowych, 59% gimnazjalistów oraz 68% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Wielu uczniów deklaruje również, że nigdy nie miało kontaktu z pedagogiem szkolnym. Odsetek takich uczniów jest największy wśród najmłodszej grupy wiekowej. Jednak we wszystkich analizowanych grupach odsetek osób spotykających się z pedagogiem poza zajęciami był niewielki (5% uczniów szkół podstawowych, 15% gimnazjalistów oraz 12% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Gimnazjaliści mieli najczęstszy kontakt z pedagogiem szkolnym (10% uczniów szkół gimnazjalnych spotykało się z pedagogiem raz na dwa-trzy miesiące). Bardzo istotne w tym kontekście jest dopytanie o przyczyny spotkań z pedagogiem, gdyż nie zawsze

muszą się one wiązać z niewłaściwym zachowaniem uczniów na obszarze szkoły. Wśród przyczyn podawanych przez uczniów szkół podstawowych znalazły się bójki, złe zachowanie, problemy z czytaniem, palenie papierosów oraz fakt, że pedagog szkolny prowadził świetlicę. W przypadku gimnazjalistów było to złe zachowanie, bójki, palenie papierosów, picie alkoholu oraz problemy z rówieśnikami. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych wymienili jako powód spotkania z pedagogiem dysleksję, złe zachowanie, wagarowanie oraz picie alkoholu w szkole. Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi badanych uczniów na ten temat.

Tab. 17. Częstotliwość wizyt u pedagoga szkolnego.

Jak często masz kontakt z pedagogiem szkolnym i z jakiego powodu?	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
Tylko w ramach zajęć szkolnych	56%	59%	68%
Raz w tygodniu lub częściej	2%	1%	1%
Co najmniej raz w miesiącu	0	1%	3%
Raz na 2,3 miesiące	1%	3%	3%
Raz w semestrze szkolnym	2%	10%	5%
Nigdy nie miałem kontaktu	39%	26%	20%

Jeżeli chodzi o poczucie bezpieczeństwa na terenie szkoły, bezpiecznie lub raczej bezpiecznie w szkole czuje się 81% uczniów szkół podstawowych, 86,5% gimnazjalistów oraz 94% uczniów szkół ponadgimnazjalnych, co wskazuje, że poczucie bezpieczeństwa w szkole jest podobne we wszystkich grupach wiekowych. Niebezpiecznie czuje się w szkole 1,5% uczniów szkół podstawowych, 1% gimnazjalistów oraz 2% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Zdecydowana większość badanych uczniów na terenie miasta Cieszyń wydaje się czuć bezpiecznie w środowisku szkolnym.

W tym miejscu można przejść do bezpośrednich pytań o akty agresji i przemocy, z jakimi spotykali się młodzi ludzie na terenie szkoły i poza jej obszarem. W dzisiejszych czasach rosnąca agresja w środowisku dzieci i młodzieży staje się problemem narastającym i wymagającym podjęcia aktywnych działań, umożliwiających zwiększenie bezpieczeństwa młodych ludzi.

Tab. 18. Częstość obserwowania zjawisk przemocy na terenie szkoły.

Jak często obserwujesz zjawiska przemocy w szkole?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły ponadgimnazjalne
Bardzo często	18%	8%	5%
Często, kilka razy w tygodniu	16%	13%	2%
Kilka razy w miesiącu	21%	23%	5%
Rzadko	33%	46%	43%
Nie obserwuję wcale	12%	10%	45%

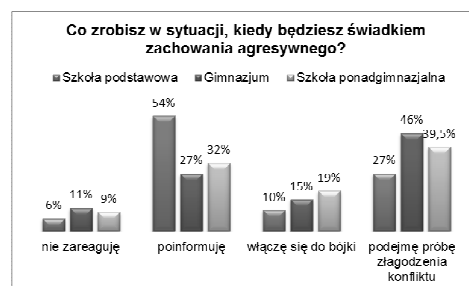
W przypadku pytania o częstotliwość obserwowania zjawisk przemocy na terenie szkoły, na bardzo częsty i częsty kontakt z takimi sytuacjami wskazało 34% uczniów szkół

podstawowych, 21% uczniów szkół gimnazjalnych oraz 7% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W szkolnej diagnozie ogólnopolskiej z 2009 roku 33% uczniów deklarowało, że przemoc jest poważnym problemem w ich szkołach. Wyniki w Cieszyń się zbliżone w grupie uczniów szkół podstawowych oraz niższe w pozostałych grupach niż te uzyskane w diagnozie ogólnopolskiej. Rezultaty te wskazują, że przemoc jest zjawiskiem dość rozpowszechnionym w szkołach w mieście i występuje w różnym nasileniu we wszystkich grupach wiekowych. Jednocześnie warto dodać, że 18% uczniów szkół podstawowych, 7% uczniów gimnazjum oraz 4% uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklaruje, że są w szkole uczniowie, których się boją. Uczniowie szkół podstawowych boją się średnio 3 uczniów, gimnazjaliści – 4 uczniów, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych obawiają się średnio dwóch uczniów w szkole. **Wysoki odsetek uczniów szkół podstawowych obawiający się innych uczniów w szkole może być wysoce niepokojący.**

Uczniowie pytani byli również o to, czy sami stali się kiedyś ofiarami przemocy. Nie było tutaj rozróżnienia na to, czy przemoc miała miejsce w środowisku domowym, szkolnym czy też w innych okolicznościach. **Do bycia ofiarą przemocy przyznało się 33% uczniów szkół podstawowych, 25% uczniów gimnazjum oraz 18% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.** Jednocześnie do znajomości osoby z otoczenia, która doświadcza przemocy ze strony rodziny lub otoczenia rówieśniczego, przyznaje się 31% dzieci ze szkół podstawowych, 49% gimnazjalistów oraz 28% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wyniki wskazują, że najbardziej narażeni na przemoc są uczniowie w szkole podstawowej i gimnazjum.

Postawy uczniów wobec zachowań przemocowych można zanalizować na podstawie reakcji, jaką przyjąłby w sytuacji bycia świadkiem przemocy. **Co dziesiąty gimnazjalista i uczeń szkoły ponadgimnazjalnej deklaruje, że nie zareagowałby na akt przemocy dokonywany w jego obecności.** Trudno stwierdzić jednak, czy taka postawa wynikałaby z lęku czy też z obojętności wobec zjawiska agresji. Odsetek uczniów, którzy nie zareagowaliby w szkole podstawowej wynosi 6%. Pozytywna informacja wiąże się ze znaczącą ilością uczniów deklarującą poinformowanie innej osoby (głównie na poziomie szkoły podstawowej) oraz podjęcie próby złagodzenia konfliktu (szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne). Niepokojący jest wskaźnik uczniów szkół gimnazjalnych, którzy deklarowali włączenie się do bójki – 15% oraz jeszcze wyższy odsetek uczniów szkół

ponadgimnazjalnych, którzy zareagowaliby w ten sposób – 19%. Należy wziąć pod uwagę, że może on być wyrazem chęci pozowania niż dowodem prawdziwych intencji.

Zapytaliśmy również młode osoby, kogo powiadomią, jeżeli będą świadkami lub ofiarami pomocy. Istniała możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi. Badani uczniowie najczęściej wskazywali na rodziców (69% uczniów szkół podstawowych, 62% gimnazjalistów, 54% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Wszystkie grupy wskazywały również często wychowawcę, nauczyciela, dyrektora, czy też pedagoga (66% uczniów szkół podstawowych, 52% gimnazjalistów, 35% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Wraz z wiekiem badani coraz częściej deklarowali chęć zwrócenia się do kolegów (28% uczniów szkół podstawowych, 39% gimnazjalistów oraz 42% uczniów szkół ponadgimnazjalnych).

Sprawdzając świadomość uczniów o formach, jaką mogą przyjmować zachowania przemocowe, zadano następujące pytanie: *Które z poniższych zjawisk uważasz za przejaw przemocy?* Każdy badany mógł zaznaczyć kilka odpowiedzi. **Z odpowiedzi wynika, że część uczniów nie uznaje agresji werbalnej w postaci, wyzywania, wysmiewania bądź ośmieszania za formy zachowań przemocowych.** Przemoc może w potocznej świadomości kojarzyć się głównie z agresją fizyczną. Niezwykle ważne jest uświadamianie młodym ludziom, że istnieje także przemoc psychiczna, równie negatywnie, jak przemoc fizyczna, oddziałująca na ludzi, której z całą stanowczością należy się przeciwstawiać, jak i reagować na każdy przejaw braku szacunku i nietolerancji.

Badania koncentrowały się również na relacjach młodych ludzi z rodzicami i postawach wychowawczych rodziców wobec własnych dzieci. 90% uczniów szkół podstawowych oceniło swoje relacje z rodzicami jako dobre lub raczej dobre, odsetek ten jest nieco niższy wśród starszych uczniów - 77% w szkołach gimnazjalnych oraz 79,5% uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych. 1% uczniów szkół podstawowych ocenił relacje jako raczej złe. Wśród gimnazjalistów odsetek ten wyniósł 3%, a uczniów szkół ponadgimnazjalnych - 2%. Ponadto 1% uczniów szkół gimnazjalnych oceniło relacje z rodzicami jako bardzo złe, a 1,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych jako złe lub bardzo złe.

Tab. 19. Jakość relacji uczniów z rodzicami

Jak oceniasz swoje relacje z rodzicami?	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły ponadgimnazjalne
Bardzo dobre	60%	44%	45%
Raczej dobre	30%	33%	34,5%
Raz dobre, a raz złe	9%	19%	17%
Raczej złe	1%	3%	2%
Złe	0	0	1%
Bardzo złe	0	1%	0,5%

61

Uczniów, oceniających swoje relacje jako mniej satysfakcjonujące, poproszono o ocenę, czego oczekiwali od rodziców, aby relacje te uległy poprawie. Najczęściej wskazywano na zwiększenie wzajemnego zrozumienia, poszanowania i zaufania oraz zwiększenie ilości szczerzych rozmów. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów wskazywali częściej na większą potrzebę zwiększenia ilości szczerzych rozmów, podczas gdy uczniowie szkół ponadgimnazjalnych kładli większy nacisk na wzajemne zrozumienie i zaufanie.

W odniesieniu do postaw wychowawczych rodziców, w ankiecie pojawiło się pytanie o stosowanie kar wobec dzieci i formę, jaką ewentualne kary przybierają. Odpowiedzi uczniów zostały przedstawione na poniższym wykresie. Każdy badany mógł zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Na podstawie otrzymanych rezultatów można stwierdzić, że istnieje znaczny odsetek rodziców nie stosujących kar wobec własnych dzieci. W szkołach podstawowych wyniósł on 43%, w gimnazjach 33%, a w szkołach ponadgimnazjalnych 63%. Z jednej strony brak stosowania kar w wychowaniu dzieci może świadczyć o braku konieczności takich zachowań bądź łagodnej i liberalnej postawie rodziców. Z drugiej strony może być

62

również dowodem zbyt pobłażliwych zachowań rodziców w sytuacji, kiedy pewne rodzaje kar (w postaci pozbawienia przywilejów) wydają się potrzebne w procesie wychowania dzieci. Do stosowania przez rodziców kar fizycznych w postaci bicia przynależało 6% uczniów szkół podstawowych, odsetek zmniejsza się w grupie starszych uczniów (gimnazjum - 1%, szkoła ponadgimnazjalna - 1%).

Jedno z pytań dotyczyło częstotliwości kontaktowania się rodziców ze szkołą. Uzyskane odpowiedzi niekoniecznie muszą odzwierciedlać skalę istniejących problemów, gdyż w niektórych sytuacjach rodzice nie interesują się problemami swoich dzieci i unikają kontaktu ze szkołą. Rozkład wyników został zamieszczony w poniższej tabeli.

Tab. 20. Częstość kontaktów rodziców ze szkołą.

Moi rodzice, opiekunowie kontaktują się ze szkołą:	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Szkoły ponadgimnazjalne
Bardzo często	7%	4%	4%
Często	25%	11%	15%
Rzadko	52%	68%	61%
W ogóle	16%	17%	20%

We wszystkich grupach wiekowych największy odsetek uczniów wskazał na rzadkie kontakty rodziców ze szkołą. Liczba bardzo częstych kontaktów rodziców ze szkołą maleje wraz z wiekiem uczniów. W przybliżeniu, ponad 15% rodziców uczniów szkół podstawowych oraz 17% rodziców uczniów szkół gimnazjalnych i 20% rodziców uczniów ponadgimnazjalnych nie kontaktuje się ze szkołą w ogóle.

63

Rozdział IV - Badanie punktów sprzedaży alkoholu

Grupa badawcza

W badaniu wzięły udział 22 kobiety i 3 mężczyzn. Blisko połowa ankietowanych miała wykształcenie średnie (44% badanych), 16% - wykształcenie wyższe, zaś 5 osób (same kobiety) miało wykształcenie zawodowe, a jedna kobieta i jeden mężczyzna - wykształcenie podstawowe. Średnia wieku badanych osób wyniosła 25,8 lat. Tylko jeden ankietowany był właścicielem punktu sprzedaży alkoholu (mężczyzna), a 24 badanych było pracownikami. W 11 badanych punktach sprzedawane były również wyroby tytoniowe.

Cel badania

Kwestionariusz ankiety przeprowadzony w dwudziestu pięciu punktach sprzedaży alkoholu w Cieszyńce miał na celu analizę postawy sprzedawców względem (między innymi) takich zagadnień jak:

- sprzedaż alkoholu i wyrobów tytoniowych osobom nieletnim,
- sprzedaż alkoholu osobom nietrzeźwym,
- spożywanie alkoholu w miejscu jego sprzedaży,
- awantury i bójki spowodowane przez osoby spożywające alkohol.

Wyniki badania

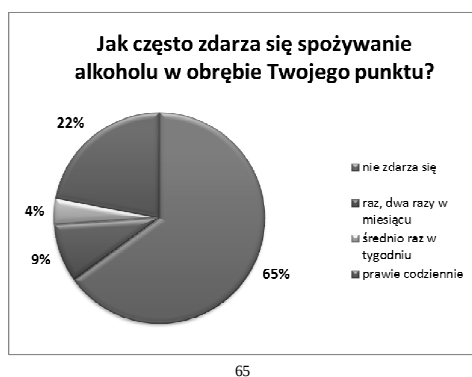
Pierwsze zagadnienie dotyczyło zakresu wiedzy na temat alkoholu zawartego w różnych trunkach. Zapytaliśmy, czy alkohol zawarty w wódce jest (Pana/Pani zdaniem) bardziej groźny od tego w piwie. Większość ankietowanych odpowiedziała „nie” (13 osób - 52% badanych). Tylko trzy osoby (12%) odpowiedziały, że jest groźniejszy, a dziewięć osób (36%) nie miało zdania na ten temat.

64

Można więc wnioskować, że świadomość sprzedawców w tym zakresie jest stosunkowo duża. Alkohol zawarty w każdym napoju alkoholowym jest tak samo groźny. Jedyną różnicą polega na procentowej zawartości w poszczególnych trunkach. Trzeba jednak pamiętać, że jest to całkowicie ta sama substancja. Odpowiedzi „tak” mogły wynikać z zależności szybszego wprowadzania się w stan upojenia alkoholowego mniejszą ilością alkoholu wysokoprocentowego (w tym wypadku wódki).

Kolejne pytania dotyczyły **spożywania napojów alkoholowych w punktach ich sprzedaży**. Zapytaliśmy sprzedawców, czy uważają takie zachowanie za niestosowne. Większość badanych uważała takie zachowanie za niestosowne (13 osób – 54% badanych), 6 osób (25%) nie było przeciwnych spożywaniu alkoholu w sklepie, a 5 osób (21%) nie miało zdania na ten temat.

W związku z powyższym, interesowała nas częstotliwość spożywania napojów alkoholowych w tych punktach. Ponad połowa (15 osób – 65%) odpowiedziała, że „w ogóle się nie zdarza”. W jednym punkcie (4%) takie zachowanie ma miejsce „średnio raz w tygodniu”. W pozostałych pięciu miejscach (22%) ma to miejsce „prawie codziennie”, a w dwóch (9%) – „raz, dwa razy w miesiącu”. **Można więc wnioskować, że w ponad połowie punktów sprzedaży alkoholu sprzedawcy dobrze radzą sobie z tym problemem.**

W badaniu interesowało nas również **zjawisko zagrożenia społecznego, które może być powodowane przez osoby spożywające alkohol**. Zapytaliśmy więc, czy takie osoby stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa w danym środowisku lokalnym. 7 osób badanych (28%) twierdząco odpowiedziało na to pytanie, 12 osób (48%) stwierdziło, że osoby pijące nie stanowią zagrożenia, natomiast pozostałe sześć osób (24%) nie miało zdania na ten temat.

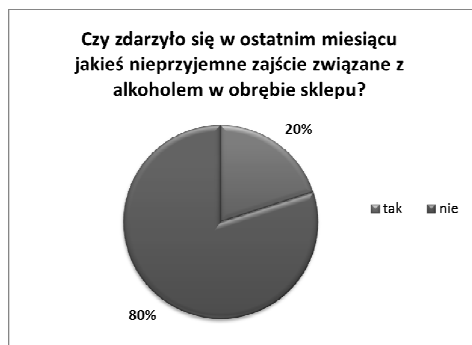
Warto w tym miejscu odwołać się do badań z Harvard School of Public Health College Alcohol Study (2003), które wskazują na korelację między częstszym i ryzykownym piciem a nasyceniem okolicy punktami sprzedaży napojów alkoholowych. Wyniki badań opierały się na danych zebranych z 8 uniwersytetów i pokazywały, że na tych obszarach, gdzie nasycenie punktów sprzedaży było wyższe, studenci pili więcej i mieli więcej problemów związanych z nadużywaniem alkoholu.

Natomiast według badania opinii publicznej dotyczącego poczucia bezpieczeństwa, w województwie podkarpackim respondenci (zaraz po brawurowo jeżdżących kierowcach) najbardziej boją się „agresji ze strony osób pijanych lub narkomanów”.⁴

Z powyższych badań wynika, że w społeczeństwie panuje obawa przed zachowaniem osób w stanie nietrzeźwym. Na tym tle, **obawy przed osobami nietrzeźwymi wśród mieszkańców Cieszyńa potwierdzają ogólnokrajową tendencję.**

Interesowało nas również, czy w ostatnim miesiącu zdarzyło się jakieś nieprzyjemne zajście związane z alkoholem w obrębie sklepu. Aż 20 osób (80%) nie doświadczyło takiej sytuacji, ale w pięciu punktach (20%) miało miejsce takie wydarzenie.

⁴ <http://www.podkarpacka.policja.gov.pl/wydzial-komunikacji-spolecznej/badanie-opinii-publicznej/art8,stan-bezpieczenstwa-w-regionie-w-opiniach-jego-mieszkanow.html>
66

Zapytaliśmy sprzedawców, czy widzą coś niestosownego w sprzedaży alkoholu **dorosłej osobie nietrzeźwej**. 83% badanych (19 kobiet i jeden mężczyzna) odpowiedziało „tak”, natomiast pozostałe cztery osoby „nie” (dwie kobiety i dwóch mężczyzn).

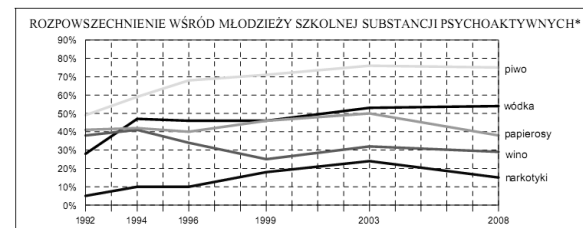

Zapytaliśmy również, czy zdarzyło się ankietowanym **sprzedać osobie nietrzeźwej alkohol**. Blisko połowa, 13 osób (52%) odpowiedziała, że nigdy nie miała miejsce taka sytuacja, co jest zgodne z deklarowanym przekonaniem, że jest to zachowanie niestosowne. **Pozostałym dwunastu osobom (48%) - 10 kobietom i jednemu mężczyźnie zdarza się sprzedać alkohol osobie nietrzeźwej, a jeden sprzedawca (mężczyzna) robi to często.** Wielu sprzedawców w mieście sprzedaje alkohol osobom nietrzeźwym pomimo uznawania tego za niestosowne zachowanie. Sprzedaż alkoholu osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości, jest zabroniona przez Ustawę z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, artykuł 15. **Należy więc zwrócić szczególną uwagę na to zagadnienie podczas szkoleń dla sprzedawców alkoholu.**

Podsumowując to zagadnienie można powiedzieć, że pomimo zagrożenia stwarzanego przez osoby pijące, stosunkowo mało nieprzyjemnych zjść ma miejsce na terenie punktu sprzedaży.

Kolejny obszar badawczy dotyczył **sprzedaży napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych osobom nieletnim**.

Na początek warto odnieść się do ogólnopolskich tendencji, które zostały ujęte w komunikacie z badań „Młodzież a substancje psychoaktywne” ze stycznia 2009 opublikowanego przez CBOS.

„Wyniki najnowszego badania wskazują spadek liczby uczniów palących papierosy oraz zżywających narkotyki. W przypadku alkoholu odsetki pijących pozostały na poziomie zbliżonym do zanotowanego w roku 2003.”

Wnosząc z powyższego zestawienia problem spożywania substancji psychoaktywnych przez młodzież stanowi poważny problem ogólnopolski. Nasza analiza dotyczyła tego zagadnienia na terenie Cieszyń.

Na początek zapytaliśmy o bezpieczną granicę wieku, od której powinno sprzedawać się napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe. W przypadku alkoholu odpowiedzi rozkładały się następująco: 14 osób (56%) wyznaczyło przekroczenie 18 roku życia, 10 osób (40%) 21 rok życia, a jedna badana osoba (4%) podała granicę 16 lat. Jeśli chodzi o wyroby tytoniowe wyniki były zbliżone, jak w przypadku alkoholu. 14 osób (56%) wyznaczyło 18 rok życia, kolejne 9 osób (36%) – 21 rok życia. Ponadto dwóch badanych (8%) wskazało granicę wieku 16 lat.

Tab. 21. Granica wieku, od której można sprzedawać alkohol i papierosy osobom młodym.

Od jakiego wieku powinno sprzedawać się ...	...alkohol ?	...papierosy ?
bez ograniczeń	-	-
16 rok życia	4% odpowiedzi	8% odpowiedzi
18 rok życia	56% odpowiedzi	56% odpowiedzi
21 rok życia	40% odpowiedzi	36% odpowiedzi

Widać więc podobne restrykcje w stosunku do alkoholu, jak i papierosów. Warto podkreślić fakt zaznaczenia odpowiedzi poniżej 18 roku życia. Świadczy to o tym, że nie wszyscy sprzedawcy mają odpowiedzialne podejście do badanego zagadnienia.

Chcieliśmy także zbadać powszechność zjawiska sprzedaży używek osobom nieletnim. Zapytaliśmy więc sprzedawców, czy znają takie przypadki. Trzynastu z nich (52%) wie o sytuacjach sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 roku życia, oraz trzynastu z nich (52%) o sprzedaży papierosów osobom nieletnim.

Tab. 22. Przypadki sprzedawania alkoholu i papierosów osobom niepełnoletnim.

Czy znasz przypadki ...	... sprzedaży alkoholu osobom nieletnim ?	... sprzedaży papierosów osobom nieletnim ?
TAK	52% odpowiedzi	52% odpowiedzi
NIE	48% odpowiedzi	48% odpowiedzi

Zjawisko sprzedaży używek osobom nieletnim jest w Polsce dość powszechne, a wyniki naszego badania potwierdzają tę zależność w Cieszyń.

Warto w tym miejscu odwołać się do „Polskiej Deklaracji w sprawie Młodzieży i Alkoholu” w ramach uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lutego 2000 r., gdzie wyraźnie zaznaczono, iż:

„Wszystkie dzieci i młodzież mają prawo do życia w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym, wolnym od zagrożeń związanych z piciem alkoholu, a obowiązkiem dorosłych jest im to zapewnić.”

Odpowiedzialność za zdrowy rozwój osób niepełnoletnich w dużym stopniu zależy od osób dorosłych, które znajdują się w ich otoczeniu. Oczywiście najbardziej znaczącą rolę odgrywają rodzice, jednak zgodnie z wyżej wymienioną ustawą również inne osoby dorosłe (w tym wypadku sprzedawcy alkoholu i papierosów) mają obowiązek chronić zdrowie młodzieży.

Zapytaliśmy również bezpośrednio sprzedawców, czy **kiedykolwiek sprzedali papierosy lub alkohol osobie, o której wiedzieli, że jest niepełnoletnia**. W przypadku pytania o sprzedaż alkoholu nieletnim, 23 ankietowanych zaprzeczyło (92%), natomiast jedna osoba (4%) odpowiedziała, że zdarza się jej sprzedać alkohol nieletnim, a jeden sprzedawca (4%), że robi to często. W przypadku sprzedaży nieletnim osobom wyrobów tytoniowych większość - 20 osób zaprzeczyło (87%), a trzy osoby (13%) przyznały, że zdarza się im sprzedać papierosy osobie niepełnoletniej.

Biorąc pod uwagę ogólnopolską skalę zjawiska, wydaje się prawdopodobne, że odpowiedzi na powyższe pytania mogły nie odzwierciedlać w pełni stanu faktycznego. Zafalszowanie odpowiedzi może być związane ze strachem wyciągnięcia konsekwencji z łamania prawa takim zachowaniem.

Interesowało nas również, jak często młodzi ludzie podejmują próbę zakupu alkoholu. U zdecydowanej większości, 15 ankietowanych (65%) taka sytuacja „zdarza się rzadko”, w kolejnych trzech (13%) punktach „co najmniej raz w tygodniu”, a w czterech punktach (17%) „prawie codziennie”. Zaledwie w jednym punkcie (4%) taka sytuacja w ogóle nie miała miejsca. **Widać więc, że dużo osób niepełnoletnich stara się o zakup alkoholu.**

Analogicznie zapytaliśmy o papierosy i otrzymaliśmy podobne wyniki: 11 punktów (48%) – „zdarza się, ale rzadko”, 3 punkty (13%) - „co najmniej raz w tygodniu”, 6 punktów (26%) - „prawie codziennie”, a w trzech punktach (13%) taka sytuacja nie miała nigdy miejsca..

Tab. 23. Próby kupowania alkoholu i papierosów przez osoby niepełnoletnie.

Jak często zdarza się, że osoba, o której wiesz, że jest niepełnoletnia, próbuje kupić ...	nigdy	zdarza się, ale rzadko	co najmniej raz w tygodniu	prawie codziennie
... napoje alkoholowe ?	4 %	65 %	13 %	17 %
... wyroby tytoniowe ?	13 %	48 %	13 %	26 %

„Picie i upijanie się przez dzieci i młodzież jest jednym z największych problemów społecznych współczesnej Polski. Można i trzeba przeciwstawić się mu z całym zdecydowaniem.”⁵

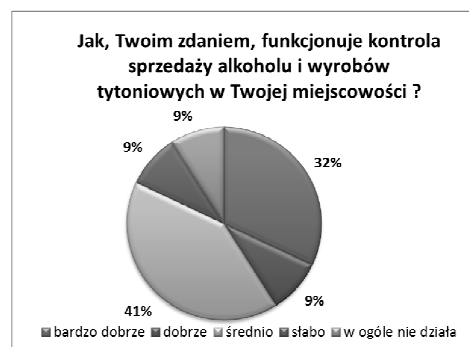
Podsumowując, dużo młodych ludzi podejmuje próby zakupu alkoholu bądź papierosów, bądź obu używek naraz. Jest to poważne zjawisko, i sprzedawcy powinni być przygotowani do właściwego zareagowania w takich przypadkach. Zapytaliśmy więc ich, czy

⁵ „Polska Deklaracja w sprawie Młodzieży i Alkoholu” Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lutego 2000 r.

czują się skrepowani i czy mają śmiałość poprosić o dowód potwierdzający pełnoletniość klienta, w przypadku kiedy mają wątpliwość co do jego pełnoletniości? Zdecydowana większość ankietowanych (91%) nie ma z tym żadnego problemu, a dwóch sprzedawców (kobiety) odpowiedziało „czasami podaje towar, o który prosi”. **Ogólna tendencja wskazuje na dobre przygotowanie sprzedawców do odmawiania osobom nieletnim sprzedaży artykułów zabronionych dla nich do zakupu.**

W tym miejscu należy odwołać się do Art. 15 ust. 2 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, gdzie wyraźnie podkreślono, iż w przypadku wątpliwości, co do pełnoletniości nabywcy, sprzedający lub podający napoje alkoholowe uprawniony jest do żądania okazania dokumentu stwierdzającego wiek nabywcy. Jest to podstawowe prawo sprzedawcy. Sprzedaż napoju alkoholowego lub wyrobów tytoniowych osobom poniżej 18 roku życia, grozi grzywną i utratą zezwolenia.

W ostatnim pytaniu poprosiliśmy o ocenę funkcjonowania kontroli sprzedaży napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych w Cieszyń. Większość z nich pozytywnie wypowiada się o podejmowanych działaniach, dwóch respondentów określa kontrolę jako „słabą”, zaś dwóch określa kontrolę jako „w ogóle nie działającą”.

Wnioski

W podsumowaniu badań przeprowadzonych w Cieszynie można wyróżnić zasadnicze problemy, jakie pojawiły się w wypowiedziach mieszkańców gminy. Na podstawie otrzymanych wyników zostaną również podkreślone najważniejsze kwestie, wymagające uwagi ze strony władz samorządowych.

1. Podstawowe problemy środowiskowe w opinii mieszkańców Cieszyna.

- a) Za najważniejszy problem w środowisku lokalnym mieszkańcy uznali bezrobocie, kryzys rodzinny oraz zubożenie społeczeństwa. Z pewnością w tej sferze są największe oczekiwania wobec władz, związane z podjęciem działań umożliwiających zwiększenie poziomu zatrudnienia.
- b) Problem nadużywania alkoholu jest wymieniany jako jeden z najważniejszych problemów społecznych przez mieszkańców. Blisko 66% badanych uważa alkohol za towar szczególnie i postuluje za kontrolowaniem jego sprzedaży. Równocześnie ponad 29% badanych oczekuje konkretnych działań ze strony władz nie tylko w zakresie profilaktyki, ale również rozwiązywania aktualnych problemów związanych z nadużywaniem alkoholu. Większość mieszkańców (74%) nie posiada wiedzy o prowadzonych lokalnie działaniach, które mają na celu przeciwdziałanie i zapobieganie uzależnieniu. Należałoby zwrócić większą uwagę na dostępność oraz rozpowszechnienie informacji na temat działań podejmowanych przez władze lokalne w tym zakresie.
- c) Umiarkowanie poważny w Cieszynie jest również problem narkotyków. Liczba mieszkańców, która próbowała już narkotyków, jest nieco niższa niż wyniki analiz ogólnopolskich. Zdecydowana jednak większość ankietowanych nie zażywa narkotyków.
- d) Problemem środowiskowym jest również przemoc. 39% dorosłych ankietowanych przyznało, że zna osobę ze swojego środowiska doświadczającą przemocy fizycznej

73

lub psychicznej. Ponadto blisko 41% respondentów zna przypadki bicia dzieci przez ich rodziców czy opiekunów.

2. Zagrożenia w środowisku dzieci i młodzieży.

- a) Spożywanie napojów alkoholowych przez młode osoby jest bardzo poważnym problemem. Wraz z wiekiem rośnie odsetek osób sięgających po alkohol. Przyznało się do tego 14% uczniów szkół podstawowych, 54% gimnazjalistów oraz 90% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.
- b) Wśród przyczyn sięgania po napoje alkoholowe dzieci i młodzież coraz częściej wskazują na picie okazjonalne, chęć zaimponowania innym lub obawę przed odrzuceniem, co wskazywać może na społeczne przyzwolenie na spożywanie alkoholu przez młode osoby.
- c) Badania wykazały istnienie zbliżonego do wyników ogólnopolskich odsetka młodych ludzi sięgających po narkotyki oraz większego niż w badaniach ogólnopolskich odsetka uczniów, którzy mają kontakt z tytoniem. W Cieszynie zjawisko palenia papierosów przez młodych ludzi, szczególnie młodzież w wieku ponadgimnazjalnym jest nasilone i dotyczy ponad połowy badanej populacji. Z pewnością te dwa zagadnienia powinny spotkać się z pilną uwagą ze strony władz samorządowych.
- d) Jednocześnie niepokojący jest względnie łatwy dostęp dzieci i młodzieży do substancji psychoaktywnych. Jego ograniczenie jest zadaniem leżącym w obowiązku osób dorosłych.
- e) Najbardziej sprzyjające okoliczności do kontaktu z substancjami psychoaktywnymi stwarzają wakacje, dlatego też dzieci w tym okresie powinny zostać otoczone szczególną uwagą opiekunów i uświadamiane w kwestii niebezpieczeństw, jakie wiąże się ze spożywaniem alkoholu, narkotyków i paleniem papierosów.
- f) Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że rodzice często nie zauważają tego, że ich dzieci znajdują się pod wpływem alkoholu i narkotyków. Uzyskane wyniki powinny

74

zaalarmować rodziców i opiekunów, aby poświęcali swoim dzieciom więcej uwagi i nie zapominali o odpowiedzialności, jaką za nie ponoszą.

- g) Umiarkowanym problemem w gminie są przypadki agresji i przemocy, z jakimi młodzi ludzie spotykają się w środowisku szkolnym i pozaszkolnym. Ich poziom jest zbliżony do poziomu obliczonego na podstawie badań ogólnopolskich.
- h) Rosnącym problemem w Cieszynie jest dostępność substancji nazywanych dopalaczami. Młodzi ludzie często posiadają dużą wiedzę o tych substancjach oraz ich dostępności. Dopálacze cieszą się największą popularnością wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych (8% badanych przyznało się do zażywania ich, a 12,5% zażyłoby dopálacze, gdyby miało do tego okazję). Działania profilaktyczne oraz informujące o szkodliwym wpływie dopálaczy na funkcjonowanie organizmu powinny być kierowane przede wszystkim do tej grupy uczniów.

3. Pozytywne tendencje w dynamice problemów społecznych.

- a) Analiza postaw wychowawczych mieszkańców Cieszyna wykazała, że są oni w większości przeciwni stosowaniu kar fizycznych jako odpowiedniej metody wychowawczej i nie uznają specjalnych okoliczności, które usprawiedliwiałby stosowanie przemocy. Te wyniki mogą być wskaźnikiem właściwych postaw rodzicielskich wobec wychowania młodych ludzi, w którym przemoc nie powinna mieć miejsca.
- b) Większość młodych ludzi oceniła swoje relacje z rodzicami jako pozytywne, co wskazuje na korzystną atmosferę wychowawczą i przyjazne środowisko domowe panujące w rodzinach na obszarze Cieszyna.
- c) Pozytywnym zjawiskiem zaobserwowanym w badaniach jest wysoka świadomość mieszkańców związana z istnieniem osób i instytucji, do których należy zgłosić się w przypadku stosowania przemocy. Aż 71% badanych mieszkańców deklarowało, że posiada wiedzę na ten temat.

75

- d) Zdecydowana większość badanych uczniów ze wszystkich grup wiekowych deklarowała, że zareagowałaby w sytuacji bycia świadkiem zachowania agresywnego, co jest pozytywnym zjawiskiem i pokazuje, że młodzi ludzie nie są obojętni wobec zjawiska agresji. Jednakże co dziesiąty gimnazjalista i uczeń szkoły ponadgimnazjalnej deklarował, że w sytuacji bycia świadkiem zachowania agresywnego nie zareaguje, natomiast 15% uczniów szkół gimnazjalnych oraz 19% uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklarowało włączenie się do bójki. Uzyskane odpowiedzi świadczą o konieczności kształtowania u młodych ludzi właściwych postaw wobec zjawisk związanych z przemocą, które pomogą aktywnie jej przeciwdziałać.
- e) Dość duża część młodych ludzi wskazywała na pozytywne reakcje otoczenia, związane z odmową picia alkoholu. Ta informacja może wskazywać na zmniejszanie się presji rówieśniczej dotyczącej picia alkoholu i akceptację powstrzymywania się od spożywania napojów alkoholowych wśród młodzieży. Mniejszy nacisk rówieśniczy może mieć pozytywny wpływ na zmniejszenie popularności napojów alkoholowych wśród młodych ludzi.
- f) W grupie młodych ludzi 96% uczniów szkół podstawowych, 92% gimnazjalistów oraz 79% uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklarowało, że nie sięgnęłoby po narkotyki, nawet gdyby nadarzyła się ku temu okazja. Świadczy to o wzroście świadomości związanej ze szkodliwością substancji odurzających.

4. Wnioski dotyczące badania punktów sprzedaży alkoholu.

- a) Wśród ankietowanych punktów sprzedaży, 17% badanych sprzedawców nie widziało nic niewłaściwego w sprzedaży alkoholu osobom w stanie nietrzeźwym, ponadto 48% sprzedawców przyznało, że sprzedawało alkohol osobie nietrzeźwej. Takie postępowanie stoi w sprzeczności z artykułem 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, należy więc przywiązywać wagę do tego, aby artykuł ten był przestrzegany.

76

- b) Osoby spożywające alkohol są uznawane za zagrożenie, jednak na terenie punktów sprzedaży ma miejsce mało nieprzyjemnych zająć związanych z piciem napojów alkoholowych.
- c) Ankieta wykazała, że duża ilość osób niepełnoletnich podejmuje próby zakupu napojów alkoholowych bądź papierosów. Badanie wskazuje, że w punktach sprzedaży w Cieszynie sprzedawcy w większości nie sprzedają zakazanych substancji osobom niepełnoletnim i dobrze radzą sobie w sytuacji odmowy ich sprzedaży.